МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УКНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СПОРТУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: Формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, МПАз-22-1 групи,
Спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітня програма «Регіональне управління та адміністрування»

_____ Заєць Марини Анатоліївни
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Сидоренко Олексій Миколайович. к.е.н, доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної програми _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Допущено до захисту за рішенням кафедри менеджменту та публічного управління
протокол від «25» січня 2024 № 4

Т.в.о. завідувача кафедри менеджменту та публічного управління _____ Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр., доцент, професор кафедри

Ірпінь-2024

Реєстрація № 5 29.01.2024 _____
(дата) (підпис відповідної особи)

Результати перевірки _____ 19.01.2024 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результати захисту 4 (добре) / 85 балів 16.02.2024 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Я.І. Варшавець
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ А.С. Бицюк
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Н.В. Грабовенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ М.В. Гуляницький
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	15		
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	3		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	2		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	25		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	50		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
85	B	4	16.02.2024	

Правила проведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5(відмінно)
80-89	B	4(добре)
70-79	C	
60-69	Б	3(задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2(незадовільно)

Кафедра соціальної філософії та управління
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма «Регіональне управління та самоврядування»

Затверджую
Завідувач кафедри соціальної філософії та управління
_____ Л.В. Чупрій
«____» грудня 2022 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу Здобувача вищої освіти

Заєць Марини Анатоліївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної (дипломної) роботи
Формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні
Затверджена наказом ректора від «13» 02 2023 № 191
2. Строк здачі закінченої роботи 05.02.2024
Мета роботи є аналіз та визначення ефективного механізму залучення громадськості до процесу реформування освіти в Україні з метою поліпшення якості освітніх послуг та забезпечення більшої демократії в управлінні освітнім процесом.
Об'єкт дослідження - процес формування та функціонування механізму залучення громадськості до реформування системи освіти в Україні.
Предмет дослідження - механізми та інструменти залучення громадськості до процесу реформування системи освіти в Україні.
Орієнтовна база дослідження – це нормативно-правові акти; звіти громадських організацій; медіа та публікації; документи від урядових органів; наукові дослідження та публікації.
3. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-УТИЛІТАРНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
1.1. Сутність та характеристика механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні 1.2. Генеза становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні 1.3. Міжнародний досвід формування механізмів залучення громадськості до здійснення реформи освіти РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 2.1. Стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні 2.2. Проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні 2.3. Особливості формування механізму

залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні в умовах воєнного стану РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 3.1. Передумови удосконалення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні з використанням міжнародного досвіду 3.2. Напрями удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

4. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання		Примітка
		За планом	Фактично	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	28.11.2022	28.11.2022	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання його керівнику	26.06.2023	26.06.2023	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання його керівнику	20.12.2023	20.12.2023	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання його керівнику	25.12.2023	25.12.2023	
5.	Підготовка вступу та формування висновків, списку літературних джерел. Оформлення роботи згідно вимог ДПУ та подання її керівнику	28.12.2023	28.12.2023	
6.	Доопрацювання робити з урахуванням зауважень керівника	до 15.01.2024	15.01.2024	
7.	Отримання відгуку керівника	25.01.2024	25.01.2024	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	29.01.2024	29.01.2024	
9.	Попередній захист роботи	18.01.2024 19.01.2024	24.01.24	
10.	Перевірка роботи на унікальність	22.01.2024	22.01.24	
11.	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав.каф.	до 05.02.2024		
12.	Захист роботи	14.02.2024 15.02.2024 16.02.2024		

5. Дата видачі завдання «14» 02. 2023

6. Науковий керівник кваліфікаційної роботи(проекту) _____ О.М.Сидоренко
(підпис) (прізвище, ініціали)

7. Гарант освітньо-професійної програми _____ А.С.Близнюк
(підпис) (прізвище, ініціали)

8. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ М.А.Заєць
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Заєць М.А. - Формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

Метою роботи є: аналіз та визначення ефективного механізму залучення громадськості до процесу реформування освіти в Україні з метою поліпшення якості освітніх послуг та забезпечення більшої демократії в управлінні освітнім процесом.

Для досягнення поставленої мети необхідно сформулювати та вирішити такі завдання:

- охарактеризувати сутність механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- проаналізувати генезу становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- дослідити міжнародний досвід формування механізмів залучення громадськості до здійснення реформи освіти;
- оцінити стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- проаналізувати проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти;
- визначити особливості формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- сформулювати передумови удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- визначити напрямки удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

Об’єкт дослідження - процес формування та функціонування механізму залучення громадськості до реформування системи освіти в Україні.

Предмет дослідження - механізми та інструменти залучення громадськості до процесу реформування системи освіти в Україні.

База дослідження - нормативно-правові акти; звіти громадських організацій; медіа та публікації; документи від урядових органів; наукові дослідження та публікації.

Наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення полягає в аналізі та концептуалізації сутності механізму залучення громадськості, надаючи новий погляд на його ключові елементи та взаємозв'язки, що сприяє глибшому розумінню цього явища.

Структура магістерської роботи: відповідно до поставленої мети дослідження та завдань магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Ключові слова: управління, менеджмент, державний механізм, управлінські державна політика, публічне управління, реформа, громадскість.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2023

Рік захисту роботи – 2024.

SUMMARY

Zaiets M.A. - Formation of the Mechanism for Involving the Public in Education Reform in Ukraine

The purpose of the work is: to analyze and determine an effective mechanism for involving the public in the process of education reform in Ukraine, aiming to improve the quality of educational services and ensure greater democracy in managing the educational process.

To achieve the set goal, the following tasks need to be formulated and addressed:

1. Characterize the essence of the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.
2. Analyze the genesis of the formation of the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.
3. Investigate international experience in forming mechanisms for involving the public in education reform.
4. Evaluate the state of the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.
5. Analyze problematic aspects of regulatory support for the formation of the mechanism for involving the public in education reform.
6. Determine the features of forming the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.
7. Formulate prerequisites for improving and developing approaches to forming the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.
8. Identify directions for improving and developing approaches to forming the mechanism for involving the public in education reform in Ukraine.

The object of the research: is the process of forming and functioning of the mechanism for involving the public in the reform of the education system in Ukraine.

The subject of the research: is the mechanisms and tools for involving the public in the process of reforming the education system in Ukraine.

The research base includes legislative acts, reports of public organizations, media and publications, documents from government agencies, scientific research, and publications.

The scientific novelty of the obtained results and their practical significance lie in the analysis and conceptualization of the essence of the mechanism for involving the public, providing a new perspective on its key elements and interrelationships, contributing to a deeper understanding of this phenomenon.

The structure of the master's thesis, in accordance with the research goal and tasks, consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of used sources.

Key words: management, governance, state mechanism, public policy, public administration, reform, public involvement.

The year of completion of the thesis is 2023

The year of job protection is 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-УТИЛІТАРНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....7

1.1. Сутність та характеристика механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.....7

1.2. Генеза становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.....18

1.3. Міжнародний досвід формування механізмів залучення громадськості до здійснення реформи освіти.....28

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....34

2.1. Стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.....34

2.2. Проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.....38

2.3. Особливості формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні в умовах воєнного стану.....43

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....53

3.1. Передумови удосконалення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні з використанням міжнародного досвіду.....53

3.2. Напрями удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.....59

ВИСНОВКИ.....63

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....68

ВСТУП

Актуальність теми. Україна зазнає значних змін у сфері освіти, щоб адаптуватися до сучасних вимог суспільства, технологічного розвитку та міжнародних стандартів. Активна участь громадськості в цьому процесі допомагає забезпечити більш ефективні та прийнятні рішення. Залучення громадськості є ключовим елементом демократичного суспільства. Громадяни мають право брати участь у прийнятті рішень, особливо в такій суттєвій галузі, як освіта. Громадськість включає різноманітні групи та інтереси, і їхні погляди можуть бути корисним джерелом інновацій та різноманітності в освітніх реформах. Громадська підтримка є важливою для успішного впровадження реформ. Активна участь громадськості сприяє підвищенню рівня довіри до рішень, прийнятих владою. Взяття на озброєння міжнародного досвіду у формуванні механізму залучення громадськості може сприяти вдосконаленню системи освіти в Україні.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. У наукових дослідженнях останніх років і в практиці сьогодні досить часто вживаються два терміни – «державно-громадське управління» та «публічно-державне управління», на сутності, методах реалізації та принципах дії яких наголошується в наукових працях таких вчених та дослідників як: О. Бочкарьова, В. Грабовський, Л. Даниленко, І. Довбиш, В. Грабовський, Н. Іщенко, Л. Калініна, М. Комарницький, В.Луговий, О. Онаць, І. Осадчий, О. Пастовенський, В. Фадєєв; теорія адаптованого управління, моделі державного-громадського управління — Г. Єльникова, О.Касьянова; аспекти громадсько-державного управління освітою та загальноосвітнім навчальним закладом розглядаються у наукових працях Л. Калініної, С. Королюк, А. Малицького, О. Пастовенського та ін. Організаційні механізми управління висвітлені в наукових розвідках О. Амельницької, Я. Клейнера, А. Новікова, організаційні механізми державно-громадського та громадсько-державного управління в освіті — у працях В.Маслова, Л. Калініної, О. Онаць, І. Осадчого, О. Пастовенського, Л.Паращенко, Ф. Фадєєва та ін.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз та визначення ефективного механізму залучення громадськості до процесу реформування освіти в Україні з метою поліпшення якості освітніх послуг та забезпечення більшої демократії в управлінні освітнім процесом.

Завданнями кваліфікаційної роботи ми обрали:

- охарактеризувати сутність механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- проаналізувати генезу становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- дослідити міжнародний досвід формування механізмів залучення громадськості до здійснення реформи освіти;
- оцінити стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- проаналізувати проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти;
- визначити особливості формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- сформулювати передумови удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні;
- визначити напрямки удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

Об’єкт дослідження – процес формування та функціонування механізму залучення громадськості до реформування системи освіти в Україні.

Предмет дослідження - механізми та інструменти залучення громадськості до процесу реформування системи освіти в Україні.

Для дослідження теми "Формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні" ми можемо використовувати різноманітні **методи дослідження**, враховуючи специфіку та складність обраної теми. Ось декілька конкретних методів:

1. Аналіз нормативно-правового середовища:

Вивчення законів, постанов, регуляторів, які стосуються участі громадськості в освітніх реформах.

2. Опитування та анкетування:

Збір думок та переконань представників громадськості, експертів, освітніх працівників щодо їхньої участі та впливу на реформи.

3. Спостереження та участь:

Участь у громадських заходах, обговореннях, консультаціях та аналіз взаємодії учасників у процесі.

4. Документальний аналіз:

Аналіз офіційних документів, звітів, прес-релізів та інших матеріалів, що стосуються участі громадськості в освітніх реформах.

Базою дослідження визначеної теми були : нормативно-правові акти; звіти громадських організацій; медіа та публікації; документи від урядових органів; наукові дослідження та публікації.

Науково-практична значимість отриманих результатів. Результати дослідження можуть служити основою для розробки та впровадження ефективного механізму залучення громадськості до реформи освіти. Це сприятиме поліпшенню якості освітніх процесів та відповідно досягненню поставлених цілей. Розробка ефективного механізму сприятиме покращенню комунікації та взаєморозуміння між урядовими структурами і громадськістю. Це може сприяти більш конструктивній роботі над реформами і підвищити довіру громадськості до освітніх ініціатив.

Особистий внесок здобувача. Здобувач визначив актуальну та значущу тему, яка відповідає поточним викликам у галузі освіти в Україні. Це може включати розгляд сучасних проблем і визначення можливих шляхів

покращення через залучення громадськості. Здобувач визначив чітку мету та конкретні завдання дослідження, вказавши, яким чином його робота внесе вклад у розв'язання проблем залучення громадськості до освітньої реформи. Здобувач сформулював висновки, в яких підсумовано результати дослідження, і надав рекомендації щодо подальших кроків у формуванні механізму залучення громадськості до реформи освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-УТИЛІТАРНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та характеристика механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

Щоб дослідити шляхи розвитку управління освітою, необхідно описати можливість інтеграції в єдиний управлінський цикл організаційної діяльності держави, а також громадських організацій, бізнесу та навчальних закладів. Аналізуючи для цього систему державно-громадського управління (далі – СДГУ) суспільства, розберемо онтологічну єдність організаційної взаємодії державних і недержавних форм влади між собою.

На нашу думку, саме такий підхід здатний висвітлити морфологічну основу, елементарну основу та алгоритм взаємодії державних органів та організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) завдяки посереднику - соціальному інституту влади. Сучасне законодавство в Україні надає певні можливості для взаємодії державних органів влади з громадськістю, але технології та методи цієї взаємодії залишаються потребою впровадження та вдосконалення.

В Україні наукові підходи щодо методів та форм взаємодії, шляхів її ефективного здійснення напрацьовують учені та фахівці: В. Бех, Ю. Бех, М. Бойчук, Б. Калініченко, М. Калініченко, А. Колодій, В. Князєв, О. Литвиненко, В. Мельниченко, Н. Нижник, С. Попов, Г. Почепцов, В. Паламарчук, В. Погорілко, М. Пухтинський, О. Рябека, В. Рубцов, Г. Ситник, О. Сушинський, В. Удовиченко, А. Ткачук, В. Цвєтков, С. Янішевський та ін.

Окремі методологічні проблеми вдосконалення процесів взаємодії влади із громадськістю розглянуто в працях О. Андрійка, В. Бакуменка, О. Берданової, О. Бойко-Бойчука, В. Вакуленка, М. Василенко, Б. Гаєвського, І.

Гаєвської, О. Галацан, В. Гаращука, Я. Гонціажа, Н. Гнидюк, В. Горбатенка, Г. Задорожного, В. Кампо, О. Ковриги, В. Колтун, В. Кравченка, В. Куйбіди, Ю. Лебединського, М. Логунової, В. Лугового, В. Ребкала, В. Скуратівського, В. Смоловика, Ю. Сурміна, В. Токовенко, І. Шавкун, В. Шахова, М. Шевченка, С. Чукут та ін.[25]

Для формування СДГУ повинні бути два чинники: підстави та умови. При цьому підстава знаходиться в самому явищі – в організаційній взаємодії органів державного управління і ОГС, а необхідні і достатні умови знаходяться ззовні до цієї взаємодії.

Участь громади в управлінні освітою можлива лише в демократичній правовій державі, де розвивається громадянське суспільство.

Під громадськістю розуміємо спеціально організовані структури (об'єднання), які не підпорядковуються органам системи освіти і створюються для відображення інтересів соціальних груп людей. В їх діяльності регулюється Законом України «Про громадські об’єднання"

Громадські структури поділяються на такі, які:

згуртовують працівників освіти;

не пов’язані з освітньою системою (творчі спілки, наукові установи);

згуртовують всіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, учнів);

забезпечують систему освіти додатковою інформацією (дослідницькі лабораторії, проектні групи).

На нашу думку, суспільне управління освітою розвивається завдяки принципам, які характеризуються взаємодією всіх складових, цілісністю, відкритістю, системністю та спільним управлінням.

До складових державного управління належать зовнішні та внутрішній. Зовнішня складова включає представників громадських організацій, батьків, фондів розвитку; до внутрішньої складової – педагогічний колектив, студентське самоврядування та інші. Завдання державного управління мають проектувати як споживачі результатів освіти, так і сама система освіти.[23]

Отже, основні особливості державного управління освітою є діяльність в усіх його структурах, прийняття рішень, врахування інтересів громадськості та делегування повноважень.

Здійснювати ефективну співпрацю з органами влади, державну владу, може лише освічений громадянин. Освіта громадянина в Україні тісно пов’язана з поняттям «громадянська освіта», яке визначено в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні на основі навчання та громадської освіти національних та загальнолюдських цінностей.

Основними стратегічними напрямами громадянської освіти є:

правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права та обов’язки;

посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь)[15]

В Законі України «Про освіту» зазначено, що держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентності, пов’язаної з реалізацією особистості своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомлення цінностей громадян (вільних, демократичних) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина. Компетентності формуються в результаті набутих знань і вироблені на їх основі практичні навички [27].

У контексті прийняття стратегічних рішень важливими завданнями громадянської освіти є:

– формування громадянської відповідальності за суспільно-політичні процеси, набуття навичок здійснювати демократичне управління на місцевому рівні та навичок участі громадян у веденні державних справ;

– формування і розвиток критичного мислення та медіа-грамотності, вміння їх практичного застосування.

Громадянські компетентності згідно положення концепції базуються на перерахованих вище ціннісних орієнтирах, принципів правової визначеності,

демократії та надання можливості кожному брати активну участь у житті громади, діяти ефективно та відчувати причетність територіальних громад і держави.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та навчальні заклади різних форм власності відповідно до основних змістових напрямків соціального виховання забезпечують досягнення в освіті таких результатів за видами освіти:

формальна освіта

– відображення змісту громадянської освіти у стандартах освіти;

– створення освітнього середовища на засадах поваги до прав людини і демократії, відповідальності за власні та колективні рішення, академічної доброчесності та наукової обґрунтованості;

– створення законодавчих підстав та гарантій забезпечення діяльності органів самоврядування у закладах освіти;

– створення та реалізація освітніх програм із громадянської освіти в рамках підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників разом з інститутами громадянського суспільства, які займаються громадянською освітою;

– забезпечення академічного компонента громадянської освіти; неформальна освіта;

– створення освітніх програм і ресурсів, у тому числі інтернет-ресурсів;

– сприяння впровадженню компонентів громадянської освіти в закладах позашкільної освіти та структурах неформальної освіти;

неформальна освіта

– забезпечення умов для громадянської самоосвіти через включення відповідного змісту в навколишнє середовище;

– створення умов органами місцевого самоврядування для отримання практичних навичок врядування і управління членами громади шляхом їх залучення до прийняття рішень на місцевому рівні;

– сприяння забезпеченню громадян доступними ресурсами для власного саморозвитку та активне інформування про такі ресурси;

– підтримання інформаційних ресурсів, що сприяють розвитку громадянських компетентностей та формуванню критичного мислення, надання інформації через засоби масової інформації для розвитку громадянських компетентностей.[17]

Механізм залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні - це система інструментів та практик, спрямованих на активну участь представників громади у формуванні та реалізації освітніх стратегій та політик. Громадськість, в цьому контексті, охоплює батьків, вчителів, студентів, представників громадських організацій, бізнес-спільноту та інші зацікавлені сторони.

Основні характеристики механізму залучення громадськості в реформі освіти в Україні включають:

Транспарентність інформації.

Транспарентність інформації є ключовим аспектом реформування освіти в будь-якій країні, включаючи Україну. Забезпечення відкритості та доступності інформації в освітній системі має кілька важливих аспектів:

Публічні звіти та інформаційна прозорість:

публікація регулярних звітів та інформаційних бюлетенів про стан освітньої системи;

забезпечення доступу громадськості до ключових показників та статистики, що стосуються якості освіти, фінансування та інших важливих аспектів.

Електронна доступність даних:

- розвиток електронних платформ для доступу до інформації про навчальні заклади, результати вступних іспитів, витрати на освіту тощо;
- забезпечення доступу до онлайн-ресурсів для батьків, учнів, вчителів та інших учасників освітнього процесу.

Трансформація організаційної культури:

- зміна організаційної культури управління освітніми закладами на більш відкриту та зорієнтовану на співпрацю;
- залучення вчителів, учнів та батьків до прийняття рішень на різних рівнях управління;
- забезпечення доступу до інформації про реформи, їх мету та очікувані результати для громадськості;
- організація публічних звітів та презентацій, щоб громадськість мала змогу зрозуміти напрямки та стратегії розвитку освіти.

Такий підхід до транспарентності інформації допомагає створити взаємодію між урядом, освітніми закладами, громадськістю та іншими учасниками освітнього процесу. Відкритість інформації створює умови для взаєморозуміння, сприяє участі громадськості та сприяє ефективному впровадженню реформ в освіті.

Партнерство з громадськими організаціями.

Партнерство з громадськими організаціями є ключовим елементом залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

Громадські організації можуть надати експертну підтримку, враховуючи їхні дослідження та досвід у сфері освітніх питань. Залучення експертів може покращити якість розроблених реформ та забезпечити їхню ефективність.

Партнерство сприяє відображенню думки громади у реформах. Громадські організації можуть виступати як посередники між урядом та громадою, допомагаючи висловлювати їхні концепції та потреби.

Ці організації можуть здійснювати моніторинг проведення реформ та оцінювати їхній вплив на освітню систему. Забезпечення незалежного оцінювання допомагає забезпечити прозорість та об'єктивність процесу.

Партнерство розширює можливості відкритого діалогу між владою, освітніми інституціями та громадськістю. Такі організації можуть виступати як посередники у вирішенні конфліктних ситуацій та враховувати різні точки зору.

Переваги партнерства з громадськими організаціями в залученні громадськості до реформи освіти.

- Громадські організації можуть надавати фінансову, інформаційну та організаційну підтримку реформам, що робить їх більш реалізованими;
- партнерство створює можливість для спільної відповідальності за успіх реформ, залучаючи громадськість до власного освітнього процесу;
- громадські організації можуть впроваджувати та поширювати інновації в освіті, роблячи їх доступними для широкого загалу;
- залучення громадських організацій допомагає підвищити рівень довіри між урядом та громадою, що сприяє успішній реалізації реформ.

Партнерство з громадськими організаціями виявляється ключовим чинником у забезпеченні успішності реформ освіти в Україні. Вони не тільки додають важливість думці громади, але й забезпечують допомогу в розробці, впровадженні та моніторингу ефективності реформ. Партнерство сприяє створенню відкритого та взаємовигідного середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Публічні обговорення та консультації.

Сутність публічних обговорень полягає в організації відкритих форумів, де громадськість може висловлювати свої думки та погляди на ключові питання реформи та здійснення консультацій з батьками, вчителями, студентами і іншими зацікавленими групами через онлайн-опитування, громадські збори тощо.

Публічні обговорення створюють відкрите середовище, де усі зацікавлені сторони мають можливість висловлювати свої думки та долучатися до процесу прийняття рішень.

Дискусії та консультації допомагають уряду отримати різноманітні погляди та аргументи, що сприяє ухваленню більш обгрунтованих та збалансованих рішень.

Залучення громадськості через обговорення та консультації підвищує рівень довіри до реформ та демонструє важливість громадян у процесі прийняття рішень.

Переваги публічних обговорень та консультацій у реформі освіти

- Публічні обговорення надають можливість широкому колу людей взяти участь у визначенні майбутнього освітнього процесу;
- консультації дозволяють громаді отримати достовірну інформацію та враховувати різні точки зору перед ухваленням рішень;
- залучення громадськості підвищує легітимність реформ, оскільки вони відповідають реальним потребам та очікуванням суспільства;
- громадські обговорення допомагають створити позитивний настрій та лояльність громади щодо змін в освіті.

Публічні обговорення та консультації виявляються важливим інструментом у здійсненні реформ освіти в Україні. Вони сприяють визначенню спільних цілей, побудові довіри між урядом та громадою, та формуванню більш збалансованих та прийнятних для всіх рішень. Залучення громадськості через публічні обговорення стає ключовим елементом демократичного та ефективного управління освітніми реформами.

Участь у прийнятті рішень.

Участь у прийнятті рішень механізму залучення громадськості є критичним аспектом ефективності та легітимності реформи освіти в Україні.

Участь громадськості забезпечує представництво різних груп інтересів, включаючи батьків, вчителів, студентів та інші зацікавлені сторони. Громадськість може приносити свій експертний внесок, надаючи інформацію, дослідження та погляди, які допомагають уряду приймати обгрунтовані рішення. Участь громадськості сприяє створенню прозорих та відкритих процесів прийняття рішень, що збільшує довіру до влади. Широка участь громадськості робить прийняття рішень більш легітимним та прийнятним для суспільства.

Участь громадськості сприяє демократизації управління та забезпечує активну громадянську позицію у формуванні освітніх політик. Різноманіття думок та потреб різних груп населення може бути враховане лише через участь громадськості, що дозволяє створити більш гнучкі та адаптивні реформи. Широка участь громадськості допомагає уникнути віддзеркалення інтересів лише окремих груп та забезпечує більш збалансовані рішення. Громадська участь підвищує зацікавленість та відчуття відповідальності громадян у справах освіти.

Участь громадськості у прийнятті рішень є фундаментальною для успішності реформи освіти в Україні. Вона забезпечує широке представництво громади, сприяє взаєморозумінню між владою та громадою, та допомагає створювати більш демократичні, легітимні та ефективні освітні стратегії.

Інформаційна освіта.

Інформаційна освіта відіграє ключову роль у залученні громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

Інформаційна освіта допомагає громадськості зрозуміти сутність та цілі реформ, надаючи доступну та доступну інформацію. Люди, освічені в питаннях освітніх реформ, можуть бути активнішими учасниками в обговореннях та вирішенні питань, пов'язаних із змінами в системі освіти. Інформаційна освіта сприяє розвитку критичного мислення громадськості, що дозволяє аналізувати та оцінювати різні аспекти реформ. Люди, які розуміють суть реформ та мають необхідну інформацію, більш схильні до активної участі в обговореннях, консультаціях та інших формах громадського впливу.

Організація широкомасштабної інформаційної кампанії для пояснення суті реформ, надання ключової інформації та відповіді на часті питання. Проведення освітніх програм, вебінарів та тренінгів, щоб розширити знання та навички громадян в галузі освітніх реформ. Створення інтерактивних веб-сайтів, форумів та платформ для обговорення реформ та обміну інформацією

між громадськістю та урядом. Включення медіаосвіти, щоб громадськість могла критично оцінювати інформацію та розуміти її вплив на формування громадської думки.

Забезпечення доступності та достовірності інформації для уникнення розплескання міфів та спекуляцій. Співпраця з університетами та іншими освітніми інститутами для розширення інформаційної освіти. Забезпечення мультикультурного підходу в інформаційних кампаніях для врахування різних груп населення. Співпраця з засобами масової інформації для ефективного розповсюдження інформації та створення об'єктивного образу реформ.

Інформаційна освіта є критичним інструментом для забезпечення активної, інформованої та конструктивної участі громадськості у процесі реформи освіти в Україні.

Для управління освітою створюється система державних органів управління, органи громадського самоврядування, які діють в рамках повноваження, визначені законом. В організаційно функціональній структурі державного управління освітою можна виділити три рівні:

1) вищий (Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів) формує засади державної освітньої політики, приймає закони, визначає економічні, соціальні, правові гарантії їх виконання, контролюють їх відповідності, затверджує національні програми розвитку, обсяг фінансування. Кабінет Міністрів України визначає перелік центральних органів виконавчої влади, вносить пропозиції до Верховної Ради щодо призначення їх керівників, реалізує державну освітню політику тощо;

2) центральний (Міністерство освіти, інші органи, які беруть участь у формуванні державної освітньої політики, розробляють концепції, прогнози, проекти цільових державних програм розвитку, пропозиції та доповнення до правових актів, здійснюють контроль за додержанням законодавства в освіті);

3) місцевий (органи влади АРК, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи у місцевих та районних радах, які відповідають за виконання освітньої політики держави на території відповідної адміністративної одиниці, готують і подають проекти на розгляд відповідної ради бюджетування витрат на освіту, управління навчальними закладами, координує роботу інших державних структур щодо виконання державних та регіональних програм розвитку освіти).

При всьому розмаїтті моделей управління освітою в світі, вони всі зводиться до двох історично сформованих - централізованої і децентралізованої. Допомагає централізована система управління освітою створенню освітніх стандартів, збереження та зміцнення почуття культури спільноти населення країни. Централізована система зміцнює авторитарну тенденцію освітнього менеджменту, обмежує ініціативу освітніх працівників і місцевої адміністрації, ускладнює пошуки нових шляхів, нав'язує надмірну одноманітність форм і методів управлінської праці, ігнорує або недооцінює особливості регіональної специфіки.

Децентралізована модель управління освітою відкриває широкий простір для розвитку місцевої ініціативи, сприяє реалізації різноманітних навчальних експериментів, даючи змогу здійснювати розвиток освіти з урахуванням місцевих особливостей. Завдяки позитивним рисам кожної з моделей управління освітою вони знаходять місце в сучасному світі. Під впливом нових соціально-економічних умов процес інтернаціоналізації суспільного життя, інтеграція освітньої сфери цих двох моделей управління (децентралізована і централізована) виявляє помітну тенденцію до конвергенції. Як правило, при аналізі процесів децентралізації розглядаються чотири рівні уряду: центральний уряд (центральний рівень); державні регіональні органи влади (регіональний рівень); муніципальні або інші місцеві самоврядні органи влади (місцевий рівень); заклади освіти.[28]

Конституція України — це законодавство України пов'язане з освітньою діяльністю, де визначені стратегічні цілі, завдання, пріоритетні

напрями та шляхи модернізації в управлінні освітньою системою. Основними напрямами розвитку освіти є демократизація, децентралізація, а також перехід до державно-громадської моделі управління освітою.

Модель державно-громадського управління освітою передбачає співробітництво в процесі управління органами різного походження (держава,

громадськість, самоврядування), що забезпечує поступовий перехід від централізованого до децентралізованого управління, децентралізаційні процеси управління тощо.

Юридично найважливішим правовим документом для освіти є Конституція України, яка визначає і закріплює права громадян України з питань освіти. Система освіти в Україні відповідно до ст. 53 Конституції Україна є державним інструментом реалізації конституційного права громадян України на освіту, а саме доступність та безоплатність дошкільної, повної, загальної, середньої, професійно-технічної, вищої освіти; різні форми навчання; визначення державних стипендій та пільг учням і студентам.

Законодавство України про освіту базується на Конституції в Україні і складається із закону «Про освіту», спеціальних законів та ін. законів в галузі освіти і науки та міжнародні договори України, укладені у встановленому законом порядку.

1.2. Генеза становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

Сучасна людина повинна навчитися діяти незалежно від свободи прийняття рішень, домагатися їх виконання, а отже нести відповідальність за себе і свою діяльність. Конкретними завданнями сучасної української освіти є

самозвільнення людини від азіатського світогляду та відкриття європейській культурі – не розчинятися в ньому, а творити свою культуру

тим шляхом, яким пішла Європа. Трапляється сучасному українцеві відійти від відчуття хуторянства й меншовартості та утвердити почуття в собі національної гідності, національної впевненість у собі.

Сьогодні світ динамічно розвивається. Використовуючи новітні технології, економіка знань стає визначальною характеристикою провідних держав.

Рівень освіти в країні визначає її майбутнє для наступних поколінь. Стан освіти в Україні на сучасному етапі можна охарактеризувати таким чином тенденції: зниження якісних показників масової освіти, насамперед старшої середньої і вищої, при збереженні відносно високого рівня профільної освіти в частині закладів освіти; відрив системи освіти від потреб ринку праці; зменшення конкурентоспроможність освіти в європейському та світовому освітньому просторі.

Сучасні технології розвиваються і використовуються в Україні надто повільно відносно освітніх вимірювань, освітнього моніторингу, забезпечення якості освіти. Такий стан освіти загрожує економічною стагнацією і відставанням від провідних країн світу.

Генеза становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні може бути розглянута на різних етапах розвитку країни, включаючи період незалежності.

Становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні в період незалежності (з 1991 року до сьогодні) було складним та поступовим процесом. Нижче наведено ключові етапи та особливості цього процесу:

Етап 1: Початок Незалежності (1991-2004)

На початку 1990-х років формувалися перші стратегії розвитку освіти, в яких громадськість брала участь через консультації та експертні групи. Поступово створювалися нові освітні заклади, і в цьому процесі громадськість брала участь у визначенні їхнього профілю та функцій.

Всупереч економічним труднощам, розпочалася спроба включити громадськість у діалог про реформу освіти, але цей процес був обмеженим.

Етап 2: Державна програма реформування освіти (2005-2014)

У 2000-х роках зростала роль громадськості у визначенні стратегій та реформ освітньої системи через участь у роботі робочих груп та консультаціях. У 2005 році була прийнята Державна програма реформування освіти, яка передбачала залучення громадськості до прийняття стратегічних рішень. В цей період було створено громадські ради при міністерствах освіти та громадські організації, які активно обговорювали ключові питання освітньої реформи.

Етап 3: Сучасність (Після 2014 року)

Після подій 2014 року, залучення громадськості стало ще актуальнішим, і уряд запускав ініціативи для залучення громадськості до розробки та впровадження освітніх реформ. Громадські групи та петиції відіграють важливу роль у виявленні проблем та висловленні громадської позиції стосовно ключових аспектів освітніх реформ. Зростаюча кількість ініціатив, форумів та консультацій розширює можливості громадськості для участі в прийнятті рішень у сфері освіти.

Виклики та перспективи:

Необхідність підвищення інформаційної прозорості та доступності для громадськості щодо процесів прийняття рішень. Забезпечення широкої представленості різних соціальних та професійних груп в обговореннях та робочих групах. Зміцнення громадянського суспільства та його ролі в прийнятті рішень у сфері освіти.

Сам процес залучення громадськості до реформи освіти в Україні є динамічним та розвивається відповідно до соціально-економічних змін та вимог громадян.

Серед основних причин негативних тенденцій в українській освіті можна назвати такі:

- громіздка система управління освітою (спричиняє повільний розвиток і впровадження інноваційних технологій та освітніх методик, повільно відбувається модернізація змісту освіти; громадськість відсторонена від управління освітою;)

- відсутність справедливих критеріїв оцінювання якості освіти;

- відсутність чесної конкуренції в системі освіти, незадовільне фінансування освіти та науки, наслідки якої ускладнюються неефективним використанням існуючих засобів, обмеження свободи навчальної та наукової творчості, обмеження права вибору тих, хто навчається.

Ці недоліки викликані відсутністю чіткої державної політики в області освіти та недосконаліть правового регулювання, особливо відсутність прав безпеки. Такий стан речей вимагає глибоких змін у всій системі освіти.

У зв'язку з цим метою реформи є створення сучасної конкурентної системи освіти, яка забезпечить цілісний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, його здібності та нахили, розумові й фізичні здібності, засвоєння суспільних цінностей особистості та висока освіта моральних якостей, формування здібних і готових до свідомого суспільного вибору громадян, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого і культурного потенціалу українського народу, що забезпечує сталий розвиток людини, суспільства, держави, підготовки кваліфікованих спеціалістів для всіх сфер соціального життя.

Реформа в системі освіти повинна вирішувати такі основні завдання:

- забезпечення конституційного права громадян на якісну освіту на всіх рівнях; створення умов для освіти особи упродовж життя;

- консолідація регіонів України в одному суспільстві на підставі спільних цінностей;

- забезпечення високої якості освіти на основі об'єктивного моніторингу результатів освітньої діяльності і справедливої конкуренції в системі освіти;

- створення належного зв'язку між ринком праці та системою професійної (професійно-технічної) та вищої освіти.

Для реалізації реформ необхідно використовувати такі основні механізми:

- підвищення соціального статусу викладачів і науковців;
- підсилення ролі державного управління системою освіти;
- запровадження незалежного оцінювання результатів навчальної діяльності, кваліфікація викладачів;
- забезпечити академічні свободи для освітніх і науково-педагогічних працівників;
- розширення автономного права на навчальні заклади;
- впровадження фінансового стимулювання якості навчальної діяльності;
- реформування системи державного фінансування освіти;
- привести структуру освіти у відповідність до міжнародних стандартів класифікації освіти;
- розвиток національної системи кваліфікацій.

В Україні відбулись реформи в освіті, що вплинули на механізми залучення громадськості. Нижче представлено деякі ключові законодавчі та структурні зміни:

Закон України "Про освіту" (2017)

Закон України "Про освіту" від 5 вересня 2017 року є ключовим правовим актом, який регулює систему освіти в Україні. Цей закон вносить значні зміни у вітчизняну освітню систему та відповідає викликам сучасності. Основні положення та інновації закону включають:

Закон визначає освіту як основу гідного життя, основний засіб розвитку особистості та ключовий фактор сталого суспільства. Закон встановлює такі основні засади освіти, як гуманізм, правовий демократизм, національна самобутність, рівність та відкритість. Закон визначає три рівні освіти: дошкільна, загальна середня та вища освіта. Закон чітко формулює права та обов'язки учасників освітнього процесу, включаючи учнів, батьків, педагогічний персонал, адміністрацію тощо.

Закон передбачає створення громадських рад при закладах освіти з метою забезпечення більшого впливу громади на управління навчальними закладами. Змінено систему оцінювання з метою стимулювання навчальних досягнень та розвитку творчих здібностей учнів.

Закон визначає основні засади та напрями модернізації змісту освіти з урахуванням сучасних вимог та тенденцій. Виділяється важливість розвитку інклюзивної освіти для забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх потреб.

Закон визначає механізми фінансування освітніх програм та закладів, зокрема роль батьків та громадськості у забезпеченні ресурсів. Впровадження більш ефективних механізмів централізації та децентралізації управління освітою.

Створення Громадської ради при Міністерстві освіти України, яка має консультативну роль та забезпечує широку участь громадськості в управлінні освітніми процесами.

Закон України "Про освіту" спрямований на створення сучасної та гнучкої системи освіти, а також на активне залучення громадськості до прийняття рішень та вдосконалення освітнього процесу в Україні.

Стратегія розвитку освіти "Нова українська школа" (2016)

Стратегія розвитку освіти "Нова українська школа," запущена у 2016 році, визначає ключові напрями реформ у системі освіти України. У цій стратегії передбачено широке залучення громадськості для забезпечення широкого підтримання та ефективності реформ. Нижче наведено основні механізми залучення громадськості в рамках стратегії "Нова українська школа":

1. Створення робочих груп:

Мета: Включення громадськості у формування та обговорення конкретних аспектів реформи.

Здійснення: Створення робочих груп з представників громадськості, експертів, вчителів, батьків та інших зацікавлених сторін.

2. Проведення громадських обговорень:

Мета: Залучення різноманітних груп громадян до обговорення стратегічних аспектів освітньої реформи.

Здійснення: Проведення громадських консультацій, форумів та публічних дебатів з метою збору відгуків та ідей.

3. Громадські комітети:

Мета: Активізація ролі громадських комітетів у школах та регіонах для моніторингу та здійснення контролю за впровадженням реформ.

Здійснення: Формування громадських комітетів, які здійснюють спостереження та надають рекомендації щодо реалізації стратегії.

4. Відкриті конкурси та змагання:

Мета: Стимулювання ініціатив громадськості в галузі освіти.

Здійснення: Проведення відкритих конкурсів, зокрема, на кращі освітні проекти чи ініціативи в галузі шкільної освіти.

5. Електронні платформи та опитування:

Мета: Забезпечення можливості громадськості висловити свою позицію через електронні засоби.

Здійснення: Запуск електронних платформ та опитувань для збору ідей та відгуків від громадськості.

6. Залучення громадськості в розробку педагогічних стандартів:

Мета: Забезпечення широкого представлення громадськості у процесі формування педагогічних стандартів.

Здійснення: Залучення громадських експертів та представників громадськості у робочі групи з розробки стандартів.

7. Інформаційна прозорість:

Мета: Забезпечення доступу громадськості до повної та зрозумілої інформації про реформу.

Здійснення: Публікація відкритої інформації, звітів та результатів роботи, включаючи інформацію про витрати та результативність.

Стратегія "Нова українська школа" активно працює над залученням громадськості для того, щоб гарантувати широку підтримку та врахування різноманітних думок та ідей у процесі реформування освіти в Україні.

Програма "Доступна освіта" (2017)

Програма має на меті забезпечення рівних можливостей у доступі до якісної освіти. Громадськість має можливість вносити пропозиції та відстоювати права дітей на отримання якісної освіти.

Електронні петиції та відкриті дані

Запровадження електронних петицій та відкритих даних надає громадськості можливість висловлювати свої погляди, а також відстоювати свої інтереси в сфері освіти.

Модернізація змісту освіти

Модернізація змісту освіти — це процес актуалізації, оновлення та адаптації освітніх програм, матеріалів та методик до сучасних вимог, технологій та потреб суспільства. Мета модернізації полягає у створенні більш ефективної та відповідальної системи освіти, яка готує учнів до сучасного життя та ринку праці. Основні аспекти модернізації змісту освіти включають:

- оновлення навчальних програм та матеріалів, враховуючи сучасні наукові досягнення, технологічний прогрес та соціокультурні зміни;
- введення нових тематик, які відображають актуальні проблеми суспільства, економіки та науки;
- зосередження на розвитку ключових компетентностей, таких як критичне мислення, комунікаційні навички, робота в команді тощо;
- запровадження проектної методики, де учні активно застосовують знання та розвивають практичні навички;
- поєднання різних предметів та тем для створення комплексного розуміння світу;
- об'єднання уроків історії, мови та літератури для глибшого розуміння епохи;

- включення в навчальні програми питань стосовно екології, етики та громадянської відповідальності;

- розгляд екологічних проблем у різних предметах та формування учнівської свідомості про соціальні питання;

- впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для поліпшення процесів навчання та залучення учнів;

- використання віртуальної реальності, інтерактивних платформ та онлайн-ресурсів;

- поглиблення розуміння та поваги до різноманіття культур, релігій та світоглядів;

- вивчення світової літератури, обговорення глобальних проблем уроками громадянської освіти;

- розвивання у учнів навичок самостійного вивчення та аналізу інформації;

- навчання учнів робити реферати, проекти та дослідження самостійно.

Модернізація змісту освіти спрямована на створення більш гнучкої, адаптивної та різнобічної системи, яка відповідає викликам сучасності та підготовлює учнів до життя у складному та змінному світі.

Проекти з розвитку інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта – це система, яка забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи обмежень. Проекти з розвитку інклюзивної освіти спрямовані на створення умов для повноцінної участі у навчальному процесі кожного учня. Нижче наведено кілька прикладів проектів з інклюзивної освіти:

- створення інклюзивних навчальних матеріалів;
- тренінги для педагогів;
- інклюзивні культурні та спортивні заходи;
- спеціальні проекти для дітей із затримкою розвитку;
- стажування учнівських груп.

Ці проекти спрямовані на створення відкритого, толерантного та взаємовигідного середовища в освітніх закладах, де кожен учень може розкрити свій потенціал незалежно від індивідуальних особливостей чи обмежень.

Модернізація засобів інформації та комунікацій.

Модернізація засобів інформації та комунікацій (ЗІК) в залученні громадськості до здійснення реформи освіти в Україні є важливим кроком для забезпечення прозорості, ефективності та активної участі громадськості в цьому процесі. Нижче представлені напрями модернізації засобів інформації та комунікацій для залучення громадськості:

1. створення інтерактивних веб-платформ;
2. сучасні засоби спілкування;
3. електронні розсилки та інформаційні бюлетені;
4. мультимедійні презентації та відеоматеріали;
5. онлайн-голосування та опитування;
6. електронні петиції та форми звернень;
7. використання мобільних застосунків.

Ці напрями сприяють створенню ефективного механізму залучення громадськості до реформ освіти, роблять інформацію доступною та стимулюють активну участь громадян у важливих рішеннях у сфері освіти.

Реформи в освіті та законодавчі зміни в Україні свідчать про прагнення влади залучити громадськість до формування та впровадження стратегій розвитку освіти. Це важливий елемент демократизації прийняття рішень та забезпечення врахування різноманітних потреб і поглядів громади.

Генеза становлення механізму залучення громадськості свідчить про поступовий розвиток свідомості щодо важливості взаємодії всіх зацікавлених сторін у сфері освіти. Цей процес триває, і важливо продовжувати розвивати та удосконалювати механізми залучення громадськості для покращення якості освіти в Україні.

1.3. Міжнародний досвід формування механізмів залучення громадськості до здійснення реформи освіти

Як зазначають британці М. Барбер і М. Муршед, вперше у 2007р Уряди світу витратили 2 трильйони доларів на освіту, але в останні десятиліття, якщо відбулося підвищення якості освіти в шкільних системах, воно було зовсім незначним. Вчені вказують приклад, що за міжнародною оцінкою це менше 1%.

Середню освіту здобувають школярі з Африки та Близького Сходу Сінгапурський рівень або вище. Слід зазначити, що Сінгапур є одним з лідерів в освіті та витрачають менше 27 із 30 на початкову освіту країни, що є членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)[6]

Визначення зазначених умов у системі педагогічної освіти в Україні заохочували вивчати реальність систем педагогічної освіти в інших країнах.

Японія — одна з найбільш економічно розвинених країн світу має систему освіти, яка в цілому відповідає рівню розвитку. Дослідники, вивчають процеси, що відбуваються в сучасній Японії, з позиції занурення в соціокультурному контексті власної та світової історії, зводиться до двох складно переплетених реалій. З одного боку, японці відомі з їх здатністю запозичувати досягнення інших. Часто оригінальні розробки, нові форми організації навчально-професійної діяльності, що існували створені в інших країнах, широко використовувалися в Японії раніше ніж вдома. Але з іншого боку запозичені ззовні форми, що заповнюються власним, національним змістом, дозволяють досягти надзвичайних результатів.[14]

Економічна ситуація і прагнення японського уряду вести країну до список світових лідерів, змушених звернути увагу на вдосконалення системи вищої освіти. У 1949 р. був прийнятий закон, за якого Університети Японії повинні працювати за такою ж системою. Відповідно до рішення за законом більшість спеціальних шкіл було переведено на кілька рівнів - у категорії ВНЗ або коледжів - за підсумком їх загальної кількості (державних і

приватних) зросла до кількох сотень. Важливо, за змістом і методи навчання в усіх цих закладах контролювалися ззовні владою.[24]

Необхідність реформ підтвердив японський політолог Ю. Ногучі, який у своїй праці «Революція інформаційних технологій для відродження Японії», вказав на важливість ІКТ для майбутнього країни: «Точно так індустрія нових інформаційних технологій стане ключовим елементом провідних промисловостей сектору у 21 столітті».[10]

Реформа системи освіти в країні були спрямована в майбутнє удосконалення всіх її ланок: у тому числі вищої освіти. Але слід підкреслити, що це не змінило пріоритету загального розвитку вихованців. Сучасний японський університет першої категорії зазвичай складається з десяти факультетів (загальноосвітній, юридичний, інженерний, природничих наук, сільського господарства, літератури, економіки, педагогічний, фармакологічний і медичний), домінує на всіх факультетах загальноосвітній компонент підготовки. Заходи щодо підвищення спеціалізації навчання у вищих початкових закладах (університетах), ні зниження загальної підготовки майбутніх спеціалістів.[19]

Австрія. Для системи освіти Австрії характерною є вертикальна диверсифікація (багатогалузевість) на середніх і старших рівнях середньої школи – паралельна структура різних типів шкіл, які пропонують різноманітні навчальні послуги. Зазначене не тільки забезпечує відповідність шкіл культурним запитам громади, але, що важливіше, впливає на процес навчання вчителів, яких готують в різних закладах освіти для різних типів шкіл. Окрім того, у таких закладах різняться типи програм, тривалість навчання, кваліфікації і статус підготовлених учителів. Численні заклади педагогічної освіти займають свою нішу на різних рівнях системи освіти (старша середня школа, неуніверситетський професійний рівень і університетський рівень) і є суб’єктами різного підпорядкування.

Канада. Найважливішим, на нашу думку, у канадській педагогічній освіті є те, що між викладачами вищих навчальних закладів і викладачами

існує співробітництво, яке стає все тіснішим. Через це вони також розвиваються впроваджуються нові освітні програми, які враховують: ранній початок і більш тривале навчання; залучає до процесу всю школу організовувати та проводити практику, а не окремий студент чи викладач; співпраця педагогічного колективу, з викладачами, які забезпечують підвищення кваліфікації вчителя; організація курсів на базі шкіл, де учні можуть переглянути навчальні практики; атестація вчителів, які здійснюють практику і пов'язують з курсами; формування групи викладачів замість випадкових призначень; факультативи за вибором; коротші навчальні модулі, що стосуються лише певних навчальних питань; натомість запровадити систему оцінювання «склав»/«не склав». відсоток засвоєння або оцінка в балах (буквах).

Аналіз систем освіти в деяких країнах (Японія, США, Австрія), стверджуємо, що вони дещо покращуються швидше за інших. Про це свідчить дослідження досвіду цих країн, одну з вирішальних ролей у цьому процесі відіграють фактори, серед інших - забезпечити умови для належної підготовки сучасного викладача у вищій школі педагогічні навчальні заклади та підвищувати свою кваліфікацію в установах подальшу освіту.

Само собою зрозуміло, що програми підготовки вчителів у різних країнах можуть виступати предметом критичної дискусії. Однак аналіз результатів дослідження показує: у найбільш розвинених країнах система освіти, організовано таким чином, щоб відбулося значне покращення результатів навчання цілком реально. І вони чітко дають зрозуміти, що вони зробили з цього досвіду відповідні висновки зі зміною умов впровадження реформ і різних країнах, можна досягти помітних сприятливих змін у системі та педагогічної освіти і в Україні.

У більшості країн світу управління освітою здійснюється на трьох рівнях: центральному або верхньому, регіональному і локальному. Центральний переважає в таких країнах Європи, як Греція, Ірландія, Ісландія, Італія, Норвегія, Португалія, Франція та ін. У країнах з федеративним

устроєм (Німеччина, США, Канада, Швейцарія тощо) освітою керують суб’єкти федерації, які інакше центральний рівень, а в деяких країнах федеральний рівень взагалі не існує [22].

Цікавий досвід накопичено в США. Особливо залучення батьків до проблеми і виконання освітніх програм становить до 37%. У 80% випадків батьки складають штат педагогів, 88% освітні програми включають батьків як організаторів екскурсій, подорожей та релігійних заходів.

Систематично проводяться конференції за участю педагогів, батьків, психологів, лікарів, соціальних працівників служб, представників громадських організацій, фондів тощо [20].

У Великій Британії освіта прокладає шлях до «Батьківського права», в цьому зміщуються акценти від покладання обов'язків на батьків до програми забезпечення їх прав в управлінні обов'язками (контроль за налагодженням навчання дітей, їх перебування в школах, навчання фізкультурно-оздоровчих графічних засобів). [2].

Рух України до членства в ЄС має безпрецедентну підтримку серед жителів України, а також серед громадян Європейського Союзу. За даними опитування.

За даними соціологічної групи «Рейтинг», підтримка українцями вступу до ЄС зростає: на кінець березня досяг 91% - абсолютний рекорд за всі роки досліджень За результатами опитування Євробарометра 17, 66% жителів країн

ЄС погоджується з тим, що Україна має стати членом ЄС, і 71% вважають її частиною Європейської сім'ї.

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р для вітчизняної освіти не тільки відкрило нові можливості, але й з'явилися нові завдання. Останніми роками Україна співпрацювала з деякими, особливо в секторі освіти:

- запроваджено триступеневу систему вищої освіти та європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти;

- Національну структуру кваліфікацій наближено до європейської, створено національний реєстр кваліфікацій, який тримає механізми визнання професійних кваліфікацій;

- Україна є одним із найактивніших учасників програми ЄС для освіти, навчання, молоді.

В умовах військової агресії Російської Федерації суттєво постраждала сфера науки та інновацій збитків, що суттєво вплинуло на його суб'єкти, інфраструктуру, механізми праці. Тим не менш, наука, технології та інновації відіграватимуть свою ключову роль у швидкому відновленні зруйнованих війною регіонів України. МОН продовжує виконувати рекомендації, надані під час аудиту національної науково-інноваційної системи в рамках інструменту PSF Програма «Горизонт 2020». Виходячи з цих рекомендацій, це було на початку 2021 року Затверджено дорожню карту інтеграції науково-інноваційної системи в Україні до європейського дослідницького простору. Велика частина діяльності Дорожної Карти МОН реалізувалася за півтора року, в тому числі під час війни в Україні.

3 травня 2022 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про ратифікації угоди між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом та

Європейське співтовариство з атомної енергії, навпаки, про участь України в рамковій програмі досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Дослідницька навчальна програма для Європейського співтовариства з атомної енергетики (2021–2025), що доповнює Рамкову програму досліджень та інновацій «Горизонт Європи». Таким чином, Україна завершила внутрішньодержавні процедури та повністю приєдналася до програм «Горизонт Європи» та «Євратом». Важлива допомога нашій державі від Європейських партнерів це звільненя від сплати внесків за участь у їхніх програмах на 2021–2022 роки .

30 березня 2022 року асоціація COST підтримала заявку України на повне членство в організації. ЗВО розпочав реалізацію 10 проектів в рамках дослідницьких та інноваційних програм ЄС «Горизонт 2020» та «Горизонт

Європи» протягом 2021-2022 рр. Загальний бюджет цих проектів для України складають понад 2,5 млн євро.

Висновок Європейської комісії, представлений 17 червня 2022 року, який Європейська рада отримала рекомендацію визнати євроінтеграцію перспективи України та надання їй статусу кандидата на членство в ЄС, містить визнання того, що Україна має добре розвинену систему освіти високого рівня охоплення грамотністю (майже 100%) та хороші результати досліджень якості освіти PISA-2018. Також наголошується у висновку Єврокомісії значний обсяг фінансування галузі освіти (5,7% ВВП у 2021 р.) та

високий рівень охоплення українців вищою освітою.

Звичайно, завжди є місце для самовдосконалення та розвитку. Протягом останніх років угода про приєднання стала орієнтиром реформування освіти між Україною та ЄС, стан виконання якої в частині розділу «Освіта, підготовка кадрів та молодь» становить понад 80% (на основі середнього значення виконання угоди про асоціацію близько 70%).

Крім того, в документі наголошується на необхідності посилення зв’язку між освітою та потреби ринку праці (завдання, над яким працює Україна); активно для максимальної злагодженості запроваджено дуальну форму навчання кваліфікації випускників з вимогами роботодавців.

РОЗДІЛ 2.
СУЧАСНИИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

На сучасному етапі розвитку України механізм залучення громадськості до здійснення реформи освіти є актуальним, проте відчувається ряд викликів та проблем. Реформація освітньої системи в Україні передбачає важливі зміни у структурі, методиках викладання та організації навчального процесу. Однак викликані цільовою спрямованістю на досягнення високих стандартів та відповідності європейським нормам, цей процес потребує широкої участі та підтримки громадськості.

Стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні характеризується рядом важливих аспектів, які впливають на ефективність цього процесу:

1. Інформаційна доступність: створення ефективного механізму передбачає доступність інформації для громадськості щодо напрямків, завдань та прогресу реформи освіти. Інформаційна доступність важлива для формування свідомості та зацікавленості громадськості.

2. Взаємодія з громадськістю: діалог та взаємодія з представниками громадськості визначають ефективність залучення. Регулярні консультації, обговорення та взаємодія на різних етапах реформ дозволяють враховувати різні погляди та потреби.

3. Рівень громадської активності: залучення громадян відображається у різних формах активності, включаючи участь у публічних

обговореннях, ініціативах громадських організацій та волонтерській діяльності. Рівень громадської активності є показником зацікавленості та готовності приймати участь у формуванні освітньої політики.

4. Задіяність освітніх інститутів: успішне залучення громадськості включає активну роль освітніх інститутів, які повинні сприяти обміну інформацією та дослідженням, а також висловлювати свою позицію в контексті реформ.

5. Система зворотного зв'язку: ефективний механізм передбачає систему зворотного зв'язку, яка дозволяє громадськості висловлювати свої погляди, адекватно реагувати на їхні питання та зауваження, а також враховувати їх при ухваленні рішень.

6. Участь громадськості в рішеннях: успішне залучення передбачає активну участь громадськості у процесі прийняття рішень, включаючи представників громадянських організацій у робочі групи, ради та комітети.

7. Врахування соціокультурного контексту: соціокультурний контекст, в якому відбуваються реформи, має велике значення.

Загальною метою створення механізму залучення громадськості є формування відкритої, прозорої та відповідальної системи освіти, яка враховує різноманітні потреби суспільства та сприяє його розвитку.

Публічне управління як вид діяльності органів державної влади не тільки зберігаються, але й набувають більшого значення в умовах загальної трансформації ролі в громадянське суспільство держави. Національна законодавча база регулювання сфери освіти немає чіткого визначення поняття «державне управління». Так, національне вчення про розвиток освіти (затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 р.) лише зазначено, що «сучасна система управління освітньою сферою розвивається як державно-громадське» та дає конкретні орієнтири щодо його реалізації системи управління [13]. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року свідчить про необхідність розробки моделі державно-

публічного управління у сфері освіти, « де особа, суспільство і держава стають рівноправними суб’єктами і партнерами» [11].

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р серед основ державної політики у сфері освіти та засад освітньої діяльності (ст. 6) згадується також принцип державного управління. Текст закону зрозумілий, цей термін не визначено, але його зміст випливає з наступних статей нормативного акту в це вкладає законодавча влада [1]. Це об'єднання державної вертикалі управління та партнерства, горизонтальне управління на основі врахування громадської думки та залучення громадян до посилення управлінських рішень в інтересах людей, суспільства та влади через публічне та публічно-приватне партнерство з державно-громадським управлінням.

На думку Т. Лукіної, освіта – це соціальна сфера, якість якої залежить від її якості та ефективності сама адміністрація та здійснення влади в цілому. Друга особливість освітнього менеджменту полягає в тому, що він не є статичним об'єктом, тому цикл управління не може бути точно повторений. Управління освітою здійснюється у двох взаємопов’язаних напрямках: це підтримка ефективного функціонування та постачання стійкого розвитоку системи та її ефективна діяльність. Зазначена характеристика державного управління освітою, на думку дослідника, відображається в принципах і функціях управління, які поділяються на загальні, структурні та спеціальні [12].

Аналізуючи зміст державно-громадського управління освітою, Л. Гаєвська виділяє переваги та недоліки державного і громадського компоненту. До переваг державницької складової дослідниця відносить ідеологічні та ресурсні бази та практики адміністративного менеджменту, що забезпечує максимальну ефективність функціонування освітньої сфери.

До недоліків можна віднести:

- авторитарність керівної посади;
- бюрократизм у прийнятті і виконанні рішень;

- акцент на адміністративний режим і тиск на інститути громадянського суспільства, намагання обмежити їх роль і зменшити значення;

- тенденції зростання управлінської структури;

- використання державних ресурсів у процесі визначення та реалізації освітньої політики;

- відповідність повноваженням ієрархії;

- відмова від позиції меншості.

До переваг громадської складової можна віднести:

- незалежність дій від органів, самостійність у спільному управлінні;

- широку соціальну основу для участі громадськості у спільному управлінні та діяльність закладів освіти;

- практика відкритого та публічного обговорення та прийняття рішень;

- просування по службі ініціативи;

- оцінка думки меншості.

Недоліками громадської складової є:

- потенційна нестача ресурсів та можливості фінансування проектів розвитку;

- недостатній рівень компетентності учасників.[3]

Найважливішим завданням державного управління у сфері освіти є забезпечення співпраці структури державного управління з органами громадського самоврядування, створюють систему стримування, а також баланс між процесами державного регулювання та самоорганізації. Крім того, для таких є завдання управління – це реалізація законодавчо визначених прав педагогів, учнів (здобувачів освіти) та їх батьків на участь в управлінні навчальним закладом; демократизація державного управління освітою; задоволення потреб і інтереси учасників навчально-виховного процесу; розробка механізмів вирішення протиріч і конфліктів [8].

Існує декілька моделей взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Перша модель структурно-соціального суспільства має показати,

що воно є вертикаллю підпорядкування, програмна зона на рівні становить небезпеку для вільної структури.

Друга – модель інформаційно-публічного огляду, де дослідник є джерелом продуктивної програми .

Третя модель координаційно-посередницького партнерства представлена оголошенням мобільності підлеглих по вертикальній лінії. Ось чому завдання потрібно виконати PR, а сайт перетвориться на партнера, який програмує горизонтальні зв'язки. Основною моделі також є сторона механізму субординації-партнерства, яка є ключовою для здійснювати адаптацію багатогалузевої діяльності до дуже високого вектора [9].

2.2. Проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні

Проблемні аспекти нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні включають ряд важливих питань та викликів:

Недостатність правового регулювання: українське законодавство має певні прогалини у сфері регулювання залучення громадськості до формування освітніх політик та прийняття рішень. Відсутність чітких та конкретних норм може ускладнювати процеси взаємодії між владою та громадськістю.

Неоднакові умови для участі: громадяни з різних регіонів та соціокультурних груп можуть стикатися із нерівностями у доступі до інформації та умов для активної участі в процесах реформування освіти.

Низький рівень інформаційної грамотності: відсутність належного рівня інформаційної грамотності у частини громадян може обмежувати їхню здатність ефективно взаємодіяти у сфері освіти, розуміти інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

Недостатня прозорість і діалог між сторонами: нормативне забезпечення може не передбачати механізмів забезпечення прозорості та взаємодії між владою та громадськістю. Це може викликати непорозуміння, відсутність довіри та конфлікти.

Недостатня відповідальність владних структур: відсутність механізмів відповідальності за неврахування думки громадськості може призводити до ігнорування рекомендацій та недовіри з боку громадян.

Специфіка взаємодії у кризових ситуаціях: нормативне забезпечення недостатньо уваги приділяє питанням взаємодії та залучення громадськості у ситуаціях кризи, таких як воєнний стан чи епідеміологічні загрози.

Обмежений доступ до ресурсів: громадські організації та представники громадськості можуть стикатися із складнощами у здобутті доступу до ресурсів для ефективної участі в процесах реформування освіти.

Розв'язання цих проблемних аспектів вимагає системного підходу до нормативного регулювання, врахування різноманітних потреб громадян та забезпечення прозорості та відкритості у процесах ухвалення рішень у сфері освіти.

Публічне управління є одним із видів інноваційного менеджменту, головна мета інноваційного розвитку навчального закладу. До організаційних механізмів забезпечення реалізації мети належать: формування нової системи управління та співуправління, створення простої інформаційної системи, простору для всіх учасників навчально-виховного процесу, розробка якісно нових механізмів взаємодії суб’єктів спільної діяльності, науково-методичне забезпечення, розробка системи оцінювання ефективності діяльності всіх структур і підрозділів тощо.

Щоб задовольнити потреби демократичного суспільства та громадян, управління державними навчальним закладами має здійснюватися як публічна держава на науково обґрунтованому рівні. ефективні організаційні механізми та технології, що усувають державну монополію для освіти та сприятиме перетворенню ЗНС із державної установи на соціальну інститут.

У розробці, побудові та впровадженні організаційних механізмів громадсько-державного управління навчальним закладом технологія управління є також послідовність дій, які забезпечують гарантований результат.

Структуру технології можна визначити так:

- концептуальна основа (наукові підходи, принципи, закономірності, взаємозв'язки, фактори тощо);
- змістова частина (визначення мети, цілей, завдань, очікуваних результатів тощо);
- процедурна частина (організація діяльності відповідно до визначених завдань);
- форми, методи, способи, прийоми та засоби для учасників управління процесом;
- проектування та розробка організаційних механізмів, організаційних процесів громадського та державного управління;
- забезпечити ефективну комунікацію учасників управління та співуправління;
- постійна оцінка, моніторинг, коригування діяльності, консультації, моделювання ситуацій тощо);
- підсумкове оцінювання (оцінювання та самооцінювання) результатів.

У ході дослідження ми в першу чергу проаналізували багато різних технологій, які можуть бути використані в громадському та державному управлінні, і власне управлінські технології, які широко використовуються в менеджменті тільки в освіті. Наша увага була спрямована на використовувані технології управління в інноваційному менеджменті найуспішніших компаній світу.

Оскільки ми вважаємо державне управління інноваційною формою управлінської діяльності керівника, тому в першу чергу необхідно підготувати педагогічно-колективні і самоврядні громадські структури до такого нововведення. Однією з таких технологій може бути технологія

формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в навчальному закладі, яка передбачає організацію та налагодження його організаційно-інноваційного середовища (оцінка стану цього середовища; створення сприятливого психологічного клімату і атмосфери творчої діяльності та працездатності членів організації; забезпечити сприятливі умови для інноваційної діяльності в закладі та управління якістю освіти); оцінка та коригування сформованості готовності вчителів до інноваційної діяльності (оцінка готовності вчителів до інноваційної діяльності; підбір членів команди для впровадження інновацій навчальних проектів, зацікавлені в індивідуальному розвитку, самовдосконаленні та досягненні колективних цілей; розробка, впровадження, супровід результатів інноваційні процеси).

Для успішного впровадження організаційних механізмів громадсько-державного управління загальноосвітнім навчальним закладом необхідна підтримка колективу, насамперед педагогічного колективу. У процесі дослідження була обґрунтовано розроблена технологія навчання вчителів, як після її засвоєння, так і набути практичний досвід впровадження може стати тренінгом для інших.

Алгоритм навчання може бути таким:

- мета знань: копії знань, за допомогою яких можна відтворити здобувати знання та шукати необхідну нову інформацію; знання вмінь, які дають змогу застосовувати отриману інформацію в практичній діяльності; перетворення знань, за допомогою яких можна перенести раніше набуті знання на розв’язання задач, що потребують рішення на значно вищому рівні, завдання-проблеми, які необхідно вирішити необхідний ретельний відбір певних понять і принципів;
- активні методи навчання: рольова гра, спрямована на оптимізацію соціально-психологічного елементу сумісності; психотехнічний тренінг, спрямований на оптимізацію особистісного аспекту сумісності; стимулюючі завдання для вирішення життєвих проблем, що вимагають осмислення; практикуми, тренінги;

- способи дій: узагальнення і закріплення правильно використаних розумових дій; розв’язувати конкретні задачі на основі набутих знань; аналіз умов і причин досягнутих результатів; узагальнити шляхом аналізу та узагальнення цих результатів для суджень про властивості та реальність;

- особистісні характеристики, необхідні у навчанні: самостійність у визначенні характеристик функції та властивості дійсності в процесі вільної дослідницької діяльності; професійно-особистісна готовність до самовдосконалення, самореалізації, толерантність, креативність, наполегливість, упертість, самоповага, уміння подати себе.[26]

Технологія освітнього маркетингу та державного управління під реалізацією освітніх програм: мотивація та заохочення до професійної діяльності педагогічного колективу, зростання рівня професійної компетентності та педагогічної майстерності викладачів, заохочення ініціативи та активності в громадських структурах управління Національної служби здоров'я. Це стратегічне і поточне формування потреб і стимулювання

попиту на освітні послуги для навчального закладу, пропозиція для замовників неоднакові освітні послуги, наявні в навчальному закладі та бажані споживачами, впровадження технологій громадського та державного управління, розробка концепції надання якісних освітніх послуг, організація цього процесу. Одним із найважливіших завдань маркетингу є створення позитивного іміджу майбутньої школи привабливі для дітей і батьків. Важливим аспектом маркетингу є реалізація державно-владного управління — забезпечення функцій управління та співуправління, регулювання та контролю. Це стратегічна та оперативна організація планування розвитку навчального закладу та компетенції всіх учасників процесу управління, системи інформаційного забезпечення, організації ефективного спілкування, міжособистісна взаємодія, адаптація в діяльності та координація, співпраця, організація контролю та самоконтролю, пропозиція рефлексії діяльності.

Успішному вирішенню окреслених проблем допоможе сучасний менеджмент технології, які використовуються в управлінні інноваціями в бізнесі і, на нашу думку, можуть бути ефективно використані при впровадженні організаційні механізми громадського та державного управління.

Інтерактивні технології є засобом демократизації навчального процесу та реальним актом суспільно-державного управління, ефективною технологією реалізації організаційних механізмів громадсько-державного управління освітою. Їх використання передбачає, зокрема, використання методів, які сприяють набуттю інтелектуальних і соціальних навичок, демократичної поведінки, створення суб'єктивних стосунків, залучення до активного спілкування взаємодії, налагодити атмосферу взаємоповаги, довіри та відповідальності. Це діалог і полілог, який може мати такі форми: індивідуальна творча робота, раунд (висловлювання щодо сформульованих питань 1-2 хв.), організація роботи в парах, міні-групи, групи за інтересами (методи можуть бути самими різними: «ажур так", дебати, рольові ігри, моделювання ситуацій, кооперативне навчання, дискусійні групи, "павутинні" дискусії, "мозковий штурм", дебати; під час биття. результати можуть бути використані як тип методу спільної діяльності "ланцюжка створення вартості").

2.3. Особливості формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні в умовах воєнного стану

За короткий час в Україні в умовах воєнного стану сформувалися принципи інституційно-правового регулювання освітньої сфери. Це регулювання здійснюється в межах та відповідно до закону України «Про юридичний режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями) Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/202210, затвердженого Законом

України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також відповідно до інших нормативно-правових актів України.

Введення воєнного стану в Україні торкнулося всіх сфер життя суспільства життя. Змін зазнала й галузь освіти. Війна негативно впливає на організацію навчального процесу, це визначає необхідність гнучкої трансформації діяльності сфера освіти під час воєнного стану. Перш за все, була потреба забезпечити учасників навчально-виховного процесу, особливо на початку повномасштабного вторгнення. У цьому контексті МОН рекомендувало всім закладам освіти оголосити відпустку не менше двох тижнів. Навчальний процес було тимчасово припинено також рекомендовано для дошкільних навчальних закладів. Війна змусила багатьох учасників навчального процесу масово виїхати з постійного місця проживання. Такий масштабний рух як всередині України, так і за її межами , став викликом для системи освіти через необхідність забезпечити рівний доступ до освіти, створити умови для закріплення студентів і викладачів у сфері впливу української системи освіти та їх повернення, якщо вони поїхали за кордон. Але першочерговим завданням влади було та залишається актуальним, є збереження життя учасників навчально-виховного процесу, а також всіх жителів нашої країни.

Так, відповідно до норм ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження органів місцевої влади, особливо в управлінні закладами та навчальними закладами, передаються військовим адміністраціям населених пунктів на розглянутій території.

Сутністю постіндустріального інформаційного суспільства стали значні зміни в усіх сферах життя людини. Поширення інноваційних технологій в освіті стало об’єктивною закономірністю, визначається новою освітньою філософією. Інноваціями слід вважати результативні та дієві інновації у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, управління системою освіти, в організації навчально-виховного процесу, в структурі навчальних закладів.

Нововведення набули особливої актуальності з початком широкомасштабної війни, спровокованої Російською Федерацією на території України, коли життєво необхідно було приймати швидкі, нестандартні, за своєю суттю інноваційні рішення.

Функція системи освіти щодо воєнного стану характеризується інтенсивністю пошук нових підходів до навчання, інноваційних форм організації навчального процесу, ефективні освітні та інформаційні технології. Тому одним із найважливіших напрямків роботи стала підтримка активного впровадження інновацій в освітній галузі під час війни Міністерства освіти і науки України та його відомства.

В умовах війни актуальним стає питання створення комфортного освітнього середовища та організації навчального процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. З метою психоемоційної підтримки населення під час війни, підготовки педагогів до роботи з дітьми, за підтримки Першої Леді України Олена Зеленської, яка запустила Національну програму психічного здоров’я та психосоціальної допомоги.

Особливе значення для подальшого розвитку та реформування галузі має розвиток Нової Українські школи мають модель Національного технопарку для підвищення якості освіти, яку минулого року представив міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет. Ідеї від Національного технопарки актуальні й сьогодні, в умовах воєнного часу, оскільки пов’язані із запровадженням підвищення якості освіти; розвиток інтелектуальної еліти нації; створити сейф для життя і здоров'я на навколишнє середовище; трансформація системи управління освітою.

Як бачимо, незважаючи на складні умови, в яких сьогодні перебуває наша держава, в системі освіти продовжується інноваційна та науково-експериментальна діяльність, результатом якої є нове педагогічне мислення, нові педагогічні ідеї, форми навчання та організаційні моделі навчального процесу.

Організаційні перетворення торкнулися всіх ланок системи освіти України – від дошкільної до вищої освіти, що стало серйозним викликом. Але керівники робили все для стабілізації навчального процесу, його завершення 2021/2022 р. організувати вступну кампанію та забезпечити успішний старт нового навчального року. При цьому не всі навчальні заклади змогли продовжити освітній процес, викликані спектром негативних факторів: руйнуванням і пошкодження приміщень, окупація, активні бойові дії, ракетні обстріли, переорієнтація навчальних закладів на соціально-гуманітарні напрямки допомоги внутрішньо переміщеним особам тощо.

Що стосується дошкільних навчальних закладів, то слід зазначити, що деякі з них знаходяться в стадії роботи в нормальному режимі, деякі перестали працювати, деякі приймають тимчасово переселенців, інші організовують навчальний процес екстерном, проводяться консультації з батьками тощо.

В умовах воєнного стану змінилася організація робота з персоналом, особливо коли йдеться про підвищення кваліфікації, інформаційна та методичне забезпечення вихователів дошкільних навчальних закладів.

В умовах воєнного стану діти дошкільного віку належать до найбільш незахищеної категорії людськості. Через небезпеку діти тривалий час перебувають в стані стресу, позбавлені нормальних умов для розвитку та навчання. Відчуття тривоги, напруги, страх, невпевненість ускладнюють процес повноцінної соціалізації дитини.

Зазвичай зустрічаються діти, вимушено переселені із зони активних бойових дій з великими проблемами соціальної адаптації. МОН зробило низку заходів щодо методичної підтримки організації курсу навчання в закладах дошкільної освіти правового режиму воєнного стану (очна, дистанційна, змішана, індивідуальна форми навчання).

Розроблено рекомендації щодо участі від ВНЗ освіти, керівників, педагогів та батьків для забезпечення якості дошкільної освіти в умовах

війни. Також підготовлено низку корисних посилань для вчителів та батьків до інтернет-ресурсів по роботі з дітьми дошкільного віку у воєнний час.

Відповіді на типові запитання щодо організаційних аспектів діяльності закладів дошкільної освіти передбачено в нормативних документах, а саме: в законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX; лист МОН «Про зарахування до дошкільних закладів виховання дітей внутрішньо переміщених осіб» від 17.03.2022 № 1/3475-22.

Про надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу з умовами воєнного стану можна ознайомитись у листі МОН від 29.03.2022 р. № 1/3737-22.

Заклади старшої середньої освіти також зазнали організаційних змін перетворення, спрямоване на створення безпечних умов навчання та забезпечення доступності повної загальної середньої освіти. В цьому контексті у перші дні війни Міністерство освіти і культури разом із Google створили Всеукраїнський онлайн розклад. Стартував освітній проект «Навчання без кордонів» в рамках якого транслювалися відеоуроки для учнів 5-11 класів. Рекомендовано використовувати, перш за все, усі доступні електронні ресурси можливі для всеукраїнської онлайн-школи, регіональних платформ, електронні ресурси для окремих навчальних закладів, у тому числі приватних. Місцева влада доносить зазначену інформацію через навчання, допомагає з організацією об'єднати школи, покращити дистанційне навчання для всіх здобувачі освіти, у тому числі внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Студентам внутрішньо переміщеним особам надається можливість відвідувати (за бажанням одного з батьків) ЗЗСО за місцем проживання тимчасового перебування. Навчання студента також може бути організовано за заявою одного з батьків за індивідуальною формою - екстерном або дистанційно).

Спеціальні навчальні заклади та діти з особливими освітніми потребами. Так, для виконання індивідуального навчального плану, надання

консультацій батькам, контроль виконаних завдань педагоги (вчителі, спеціальні педагоги, а саме спеціальні педагоги, вчителям-логопедам) рекомендовано використовувати засоби зв'язку, спеціальні:

- розміщення завдань і рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп із батьками, учнями в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.);
- використання електронних платформ (ZOOM, Google Clasroom тощо);
- проведення скайп-конференцій;
- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту тощо.

Значно змінили свою роботу і позашкільні навчальні заклади особливо на територіях, які найбільш постраждали від агресії Російської Федерації. Для забезпечення навчання школярів державні заклади позашкільної освіти організували навчання в мережі Інтернет. Ряд наданих відеоматеріалів дав можливість проводити заняття з дітьми та організовувати для них змістовні заходи у вільний час.

МОН також розробило кілька важливих рекомендацій для організації відсотка освіти у професійних (професійно-технічних) закладах. Особливо вища освіта для вивчення теоретичної частини освітньої програми з використанням технологій дистанційного навчання, яке не потребує розсуду навчальних закладів. Практична частина (виробниче навчання та виробнича практика) користувались навчальними майстернями, лабораторіями, навчальними місцями, а також місцями призначеними для практики. Якщо виробничу практику у звичайному режимі організувати неможливо, тоді необхідно створити можливість проходження практики з використанням дистанційних технологій навчання, та сама практична частина навчання, яку неможливо здійснити зовнішнім, віднести на період після скасування воєнного стану.

Крім того, Департамент знань спільно з обласними військовими адміністраціями розпочав створення мережі освітніх хабів

(https://t.me/SerhiyShkarlet/759). Перший такий хаб відкрили на Хмельниччині за підтримки областей Військово-цивільна адміністрація була найкращим спеціалістом, задіяним у проекті, регіон розташований у найвідоміших технологічних центрах закладів в Україні - Хмельницький політехнічний університет. Цільова група є внутрішньо переміщені особи (ВПО): учні загальноосвітніх шкіл професійної (професійно-технічної) освіти, студенти ЗФПО та ЗВО, а також батьки учнів. До речі, такі освітні хаби відкривають не лише в Україні, а й у країнах, де зараз проживає велика частка українських студентів, а також Румунії, Польщі, країн Балтії та Чехії.

Організаційна трансформація навчального процесу торкнулася і закладів професійної та вищої освіти. Особливо після коледжів та університетів після закінчення канікул також було рекомендовано розпочати з ними виховний процес, де безпекова ситуація дозволяє дистанційне навчання або змішаний формат.

Студенти першого та другого курсу мають можливість перевести заняття теоретичної та практичної підготовки на наступний навчальний рік. Одночасно рекомендується забезпечити спеціальні умови навчання (встановлення індивідуального розкладу, пропозиція академічної відпустки тощо) для цих заявників освіта, яка перебуває в лавах Збройних Сил або в підрозділах територіальної оборони, займатися громадською діяльністю, вносити зміни до затвердженого розкладу навчального процесу, що враховує поточні події.

Через масштабну російську агресію проти України, мільйони українських дітей змушені переривати навчання, стають внутрішньо переміщеними особами в регіонах України, де ситуація з безпекою краща, або втікати в інші країни, за кордон.

Внаслідок варварських обстрілів постраждали тисячі навчальних закладів і бомбардувань російської армії, сотні з них були повністю знищені. Введення воєнного стану, скорочення економічної активності призвели до значного дефіциту, від якого страждають також державні та місцеві бюджети

до значного скорочення витрат на освіту, як і в усіх можливих ресурсах повинні бути мобілізовані для задоволення оборонних і гуманітарних потреб.

У нинішній непростий час це все ще надзвичайно важливо та життєво необхідно постійна підтримка України з боку міжнародних донорів та партнерів з розвитку. Це стало основним майданчиком для діалогу з міжнародними партнерами. Україна та секторна робоча група «Освіта і наука» при Міністерстві освіти і науки України, учасниками якого є міжнародні організації, дипломатичні представництва іноземних держав, неурядові організації та проекти, що впроваджують програми підтримки України освіти і науки. Список учасників дуже широкий і відкритий для приєднання. НДГ «Освіта і наука» координує залучення та використання міжнародної допомоги, спрямованої на підтримку реалізації державної політики щодо досягнення зазначених стратегічних пріоритетів у сфері освіти і науки.

В умовах російської агресії МОН активно використовує Галузеву робочу групу «Освіта і наука» як майданчик для діалогу серед партнерів і друзів України з метою формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти і науки. НДГ «Освіта і наука» використовує формат надзвичайний (виник 15 березня та 9 травня 2022 р.) та планувальний, а також тематичні підгрупи, які обговорюють поточні виклики в галузі освіти в умовах війни держави та опрацьовуються пропозиції керівництву Міністерства освіти.

Інформувати про щоденну ситуацію в українській освіті з березня 2022 року, МОН регулярно надсилає міжнародним партнерам «Огляд потоку стану освіти і науки в Україні в умовах російської агресії» українською мовою та англійською мовою, яка також опублікована на офіційному сайті МОН.

Забезпечити комунікацію з міжнародними партнерами, публічними організаціями, міністерствами закордонних справ та іншими зацікавленими сторонами створено двомовний розділ сайту МОН «Сприяння освіті і науці

України під час війни», де публікується оновлена інформація про нагальні потреби системи освіти і науки та пріоритетні завдання галузевої політики.

У рамках ініціативи Президента Володимира Зеленського United24 Національний банк України відкрив рахунок Міністерству освіти та науки в Україні для потреб відновлення закладів освіти, пошкоджених і зруйнованих внаслідок агресії Російської Федерації матеріально-технічна база, навчальні ресурси, придбання комп'ютерної та іншої техніки, програмного забезпечення, шкільних автобусів, розробка навчальних схем і засобів.

Окремим напрямком міжнародної співпраці залишається активний вплив ініціювання санкцій та інших видів обмежень з боку міжнародних партнерів про співпрацю з представниками країни-агресора.

Формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики, пов'язані із загостреним соціально-політичним контекстом. Декілька ключових аспектів:

1. Безпека та стабільність: умови воєнного стану створюють надзвичайно складний контекст, де першочерговим завданням є забезпечення безпеки та стабільності. Механізм залучення громадськості повинен враховувати особливості цього періоду, зокрема, небезпеку для учасників реформ та необхідність врахування соціальних потреб населення.

2. Гуманітарні виклики: воєнний стан часто супроводжується гуманітарними кризами, такими як переміщення населення, економічна нестабільність, зруйнована інфраструктура тощо. Умови цієї кризи можуть обмежувати здатність громадськості активно взаємодіяти у реформації освіти.

3. Екстрені заходи та швидке прийняття рішень: у воєнний період часто виникає необхідність у швидкому впровадженні заходів для забезпечення безпеки та нормалізації ситуації. Механізм залучення громадськості повинен бути гнучким та готовим до екстрених заходів.

4. Ресурсна нестабільність: в умовах воєнного стану економічна нестабільність та обмежені ресурси можуть ускладнювати забезпечення фінансової підтримки та реалізацію освітніх проектів.

5. Психосоціальний вплив війни: громадськість перебуває під психосоціальним впливом воєнних подій, що може впливати на їхню готовність та можливість активної участі в процесах реформування освіти.

6. Потреби в реабілітації та психологічній підтримці: особи, які постраждали внаслідок воєнних подій, можуть потребувати спеціальної уваги та підтримки, включаючи психологічну та соціальну реабілітацію.

У контексті воєнного стану важливо враховувати ці особливості при розробці та впровадженні механізму залучення громадськості до реформи освіти, а також забезпечити високий рівень взаєморозуміння, комунікації та взаємодії між всіма учасниками процесу.

РОЗДІЛ 3.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Передумови удосконалення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні з використанням міжнародного досвіду

Реформа освіти – одна з найважливіших євроінтеграційних реформ. Саме освіта має сформувати у громадян систему цінностей, яка ментально наблизить нас до країн ЄС та активізує імплементацію європейських принципів у функціонування державних інституцій та життя суспільства. Проте через низку причин та обставин освітня реформа не отримала необхідного імпульсу для швидкого старту, а й значно сповільнилася, особливо у східних областях.

Проблема держави і всього суспільства була чітко висунута на перший план під впливом стрімкого цивілізаційного зростання, в яке людство впало наприкінці 20 ст.

Сьогодні безсумнівно, що цінність громадянського суспільства найбільше проявляється у взаємодії його інституцій з органами державної влади та виконанні ними таких функцій, як захист прав і свобод громадян, представництво їх інтересів, поширення демократичних цінностей, участь та ініціювання публічних дискусій та дебатів, моніторинг діяльності державних органів тощо.

Вказано найважливіші напрями діяльності інститутів цивільного права суспільства знаходять своє втілення завдяки наявності в них механізмів взаємодія з державою.

Для досягнення цієї мети необхідний новий тип менеджменту в усіх сферах демократичної, правової, соціальної держави, в тому числі й освітньої, має базуватися не на моделі централізованої ієрархії та тиску, а на конструктивній взаємодії та діалозі між найважливішими соціальними дослідженнями. А якщо брати до уваги соціальний діалог в країні, то він не залежить від суспільно-політичної моделі.

Система – це, по-перше, процес, учасниками якого є органи державної влади та представники громадянського суспільства, який відбувається разом перетин державних і суспільних інтересів.

Таким чином, пошук шляхів забезпечення ефективного господарювання в нових соціально-економічних умовах призвів до створення терміна «демократія участі» (від англ. Participative демократія). Сутність цього поняття можна визначити, зробивши акцент на те, що це не тільки визнання влади народу як тієї, якій належить повнота реалізації, а й визнання необхідності та доцільності. Крім процесу представницької демократії, механізм залучення громадськості до безпосереднього обговорення та прийняття оптимальних рішень для вирішення гострих проблем у країні.

Окреслено контекст інноваційного розвитку найважливіших сфери життя суспільства, зокрема освіта, потребують змін у підходах, методах та принципах побудови відносин між державою та громадянським суспільством і вимагають визнання представників громадськості не лише важливими, а й рівноправними суб’єктами реалізації сучасної державної освітньої політики в Україні. Необхідність здійснення політичної діяльності, яка відповідає пріоритетам демократичної правової держави та відповідає освітнім потребам громадянського суспільства, потребує переорієнтації на якісну нову модель освітнього управління та роль особистості в ньому.

Аналіз змісту нормативно-правових актів, що регулюють освітню сферу суспільства за останнє десятиліття, дає змогу спостерігати поступово встановлюючи курс на стійкий і систематичний діалог між структур у

державному та громадському секторі з метою реалізації демократичного перетворення та використання потенціалу громадян суспільства для подолання соціально-економічних проблем в освіті України.

Із зазначеним напрямом розвитку суспільства, перш за все, суттєво змінюється роль держави в регулюванні суспільних справ та відносин: є ознаки соціально орієнтованого управління, держава стає гарантом і захисником прав кожного громадянина, його основні функції — регулятивна охоронна, державна політика базується на принципі пріоритетності прав громадян та їх асоціацій, водночас надаючи їм особливого соціального значення функцій.

Але слід зазначити, що наведені декларативні принципи в Україні реалізуються із значними труднощами. Особливо це стосується сфери освіти, оскільки тривалий історичний досвід розвитку нашої держави в умовах тоталітарного режиму відзначився у ментальності українців щодо сприйняття освіти як сфери управління з принципи суворої субординації та централізації, та домінант декларації про те, що її формування, виконання та контроль є виключною відповідальністю держави. Така усталена модель управління освітою, звичайно, у багатьох аспектах об'єктивно виправдана і має незаперечні переваги, але сучасні виклики розвитку людства полягають передусім у підвищенні авторитету та ролі особистості, у визнанні людини найвищим соціальним цінностям – вимагає модернізації багатьох аспектів сфера освіти.

Удосконалення формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні може ґрунтуватися на ряді передумов та враховувати міжнародний досвід. Декілька ключових передумов:

1. Створення чіткого правового базису: передбачення в законодавстві конкретних положень щодо залучення громадськості в освітні реформи, а також узгодження цих норм із міжнародними стандартами.

2. Забезпечення прозорості та доступу до інформації: розвиток ефективної системи інформування громадськості про освітні реформи, їх

мету та результати, з використанням передового досвіду інших країн у сфері комунікації.

3. Створення платформ для громадської участі: розробка механізмів для активної участі громадськості в процесі розробки та впровадження освітніх стратегій, наприклад, через створення робочих груп, консультації чи публічні слухання.

4. Навчання та розвиток громадянських навичок: впровадження програм з навчання громадськості щодо їхніх прав та обов'язків у сфері освіти, а також розвиток навичок аналізу та взаємодії з владними структурами.

5. Залучення міжнародних організацій та експертів: співпраця з міжнародними партнерами для обміну досвідом, отримання консультацій та підтримки у розробці та впровадженні ефективних механізмів.

6. Активізація громадських організацій: сприяння активній ролі громадських організацій у формуванні освітньої політики та забезпечення їхньої участі в різних етапах реформ.

7. Забезпечення різноманітності представництва: врахування різноманітності громадськості, зокрема за соціальними, етнічними та гендерними критеріями, у структурах залучення, щоб гарантувати представленість різних груп.

8. Оцінка та звітність: встановлення системи оцінки ефективності залучення громадськості та забезпечення регулярної звітності перед громадськістю щодо результатів реформ.

Урахування цих передумов та адаптація міжнародного досвіду дозволить створити більш ефективний та узгоджений механізм залучення громадськості до реформ освіти в Україні.

Вирішенням проблем освіти було «державна громадянська модель управління освітою". Це система взаємодії між органами державної влади та громадськими організаціями. Ця взаємодія є багаторівневою системою з

широким діапазоном розподілу організаційних повноважень між управлінськими дисциплінами, що дає змогу ідентифікувати та конкретизувати їх цілі, а також набір формальних і неформальних зв'язків і відносин між ними.

Він може проявлятися в різних формах: співпраця, консенсус, згода, гегемонія, контроль, домінування, лідерство, ізоляція, нейтралізація, боротьба, суперництво та ін., але реалізація є у формі системи державно-громадського управління, вона передбачає реалізацію у формі соціального партнерства.

Приклади багатогранно розвинутих взаємовідносин між інститутами громадянського суспільства та держави, метою яких є встановлення демократичні відносини в країні, що задовольняють інтереси кожного члена суспільства, по-перше, на нашу думку, передбачають такі принципи: широке представництво різних учасників відносин, їх взаємодія на засадах партнерства, наявність легітимної можливості їх спільної діяльності в усіх пріоритетних питаннях, їх взаємозалежність і взаємна відповідальність у цьому процесі.

Оскільки державно-громадське управління освітою сприймається як «процес поєднання різноспрямованої діяльності держави та соціальні теми для управління в інтересах людини, суспільства, влади, а головною перевагою такого типу управління є оптимальне задоволення потреб та інтересів учасників освіти у процесі збалансованої взаємодії громадськості та владних структур».

Зрозуміло, що це соціальне явище відповідає необхідним показникам, а кінцевою метою сучасної освітньої політики є створення умов, за яких особа, суспільство та держава стають рівноправними суб’єктами та партнерами.

Варто зазначити, що об’єктивним явищем сьогодні є процес поступового перебирання громадськістю деяких соціальних та інших функцій, якими перевантажені державні установи. В ситуації з обмеженими засобами державних матеріальних ресурсів вже деякі політичні та суспільні

сили приходять до висновку, що потенціал громадянського суспільства необхідно використовувати в у всіх можливих варіантах – активне використання всіх консультаційних механізмів для залучення представників громадськості до виконання суспільно-політичних завдань.

Цей принцип трансформаційного розвитку суспільства найповніше відображається в освітній сфері через створення нової моделі управління. Розглянута державно-громадська модель управління освітою, за нашими висновками, має свої специфічні елементи як приклад багатогранного механізму взаємодії двох найважливіших суб'єктів сучасного суспільства – держави та інститутів громадянського суспільства. По-перше, це особлива предметна композиція цього явища, яке складається з державного управління демократично обраний орган державної влади, представниками якого є парламентарі, посадові особи органів виконавчої влади, посадові особи та адміністрації державних відомств і навчальних закладів, а також від державного сектору управління – діяльності інститутів громадянське суспільство та органи громадського самоврядування у сфері освіти.

По-друге, наявність нормативно-правового механізму регулювання відносин із зазначеними державно-публічними утвореннями моделі управління освітою, які визначають їх правовий статус, механізм реалізації наявних прав та обов'язків, їх принципи та форми взаємодія

По-третє, наявність організаційно-правового механізму взаємодія суб'єктів як форми практичної реалізації основних завдань та функції державно-громадської моделі управління освітою.

На нашу думку, ці принципи відображені повною мірою найважливішу умову для створення державного управління, і служить важливим орієнтиром для подальшого розвитку.

При цьому найактивніша роль у цьому процесі відводилась незалежним добровільним громадським формуванням – профспілкам, вони є представниками громадськості у визначенні соціальних і економічні

проблеми суспільства, а також у сфері освіти на всіх рівнях соціального діалогу.

Це також є важливою передумовою забезпечення прозорості та відкритості, доступності інформації в бізнесі профспілки, про свою діяльність рядовим членам. Нарешті, демократичні принципи діяльності профспілок забезпечують їх легітимний характер, який забезпечується в нормах законів, статутів, договорів тощо.

Враховувати правові можливості профспілок у визначеній функції самоврядування та громадського контролю в межах чинного законодавства України, для належного розвитку державно-громадської моделі освітнього менеджменту, на нашу думку, необхідно і далі розвивати свої обов’язки та гарантії правової діяльності, що безпосередньо залежить від рівня правової культури та професіоналізму, що члени окремої профспілки, а також усе громадянське суспільство в країні. Адже дієвість таких добре встановлена, результативна взаємодію представників громадськості та держави важко переоцінити, з його законним та відповідальним застосуванням, це реально створює умови для повноцінного розвитку як громадянського суспільства, так і правової держави.

Дослідивши особливості функціонування інститутів громадянського суспільства, вважаємо, що діяльність організацій профспілок - як добровільних і незалежних об'єднань громадян, які створюються з метою захисту та реалізації трудових прав, соціальних, економічних та інших прав громадян, є прикладом реалізації тем державно-громадської моделі управління освітою, оскільки є дійсний правовий статус, встановлений чинним законодавством в Україні ці громадські об’єднання виконують найважливіші функції щодо впровадження та розвитку сучасної демократичної форми управління освітою на всіх рівнях.

3.2. Напрями удосконалення та розвитку підходів до формування механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні.

У складному процесі змін, які нині продукує Україна, однією з головних причин є радикалізація ролі партії в поступових суспільних процесах, відбілювання ролі регіонального механізму у свідомості інтересів, спустошеність і стійка інтерналізація між суспільством і державою.

У сучасному суспільстві влада зацікавлена в тому, щоб громадяни отримували якісну освіту з урахуванням вимог, які визначаються економікою, ринком, курсом інновацій. Базова освіта перспективно-реалізаційна програма, спрямована на фінансове забезпечення освітнього процесу в системі загальної та вищої освіти, зокрема розробку відповідних нормативно-правових актів, що регулюють реалізацію в останній ефективної державної кадрової політики.

Національна стратегія державної кадрової політики України на 2012-2020 роки, затверджена Указом Президента України № 45/2012 від 01.02.2012, пропозиція в усіх сферах життєзабезпечення двох якісних кадрів, не врахованих для забезпечення національних інтересів у змаганні за зростання України.

Розробка науково-методологічних засад удосконалення механізмів державного управління кадровим потенціалом суспільства є не лише одним із перспективних напрямів досліджень у рамках науки державного управління, а й «нагальною потребою українського суспільства, найважливіша передумова успішної реалізації інноваційної стратегії розвитку держави, спрямованої на забезпечення високих темпів економічного зростання в країні та досягнення високих стандартів життя громадян».

Основним напрямом реалізації цієї політики в соціальному аспекті визначено «необхідність досягнення високого рівня розвитку людського потенціалу держави, задоволення очікувань населення щодо професійної самореалізації, гідної оплати праці» [18].

Цей напрямок логічно узгоджується з цілями та завданнями Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Серед основних проблем, які необхідно першочергово розв'язувати, стратегія визначає недостатній рівень соціально-правового захисту населення, як учасників освітнього процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічного стимулювання педагогічних і науково-педагогічних працівників [21].

У контексті дослідження механізми державного управління ми розуміємо як приведення об'єкта управління до бажаного стану через організацію прямих і зворотних каналів, які перетворюють життєдіяльність суспільства в єдиний, цілеспрямований, ефективний виробничий організм, що постійно розвивається. Саме за допомогою механізмів управління регулюється зовнішня і внутрішня взаємодія між суб'єктом і об'єктом системи управління: по каналу прямого зв'язку до об'єкта управління надходить керуюча інформація, по каналу зворотного зв'язку – звітна інформація.

Масовізація вищої освіти в усьому світі становить загрозу для якості освіти. Вищі навчальні заклади мають розробляти освітні програми, спрямовані не лише на забезпечення доступності вищої освіти для населення, а й на те, щоб кожен студент мав шанс на успіх, але завершити програму і отримати диплом.

Політика держави має бути побудована таким чином, щоб забезпечити підвищення доступності вищої освіти для соціально незахищених верств населення за підтримки надійної системи контролю якості, стимулювання міждисциплінарних університетів та розвитку нових механізмів розподілу фінансування. Важко знайти єдине рішення, але кожна країна має знайти

відповідний баланс між рівнем фінансування, доступністю та якістю вищої освіти.

У довгостроковій перспективі стабільна система вищої освіти є запорукою економічної та соціальної стабільності будь-якої країни [5].

Необхідність державного регулювання системи вищої освіти визначається двома аспектами: неспроможністю ринку запропонувати освітні послуги в повному обсязі та необхідної якості; відмова від жорсткого адміністративного управління системою вищої освіти. Вищезазначені аспекти зумовлюють рух до побудови моделі державного регулювання системи вищої освіти з двох сторін: від звичайного конкурентного ринкового механізму та від командно-кафедрального управління.

Управління освітньою сферою на сучасному етапі децентралізація спільного кінця; поєднання державних і громадських механізмів контролю; впровадження нової управлінської культури та етики; відкритість щодо розробки, юридичних документів; розробка систем забезпечення та впровадження ефективності управлінських рішень, їх вплив на якість освітніх послуг; організувати огляд освітніх інновацій; удосконалення механізмів ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності керівництва всіх рівнів; виховання талановитої молоді в лідерській діяльності [4].

Дослідження показують, що співпраця між вищими навчальними закладами та бізнес-організаціями є взаємовигідною та реалізує такі аспекти, як професійний розвиток (навчання впродовж життя, готовність до інновацій, підприємницькі навички тощо) та дослідницька діяльність (спільні дослідження, передача знань та технологій, інноваційні проекти тощо)[7].

ВИСНОВКИ

Освіта, як ключовий напрямок суспільного розвитку, невпинно перебуває під впливом сучасних викликів та трансформацій. В Україні відзначається постійний рух до вдосконалення системи освіти, спрямований на забезпечення високої якості навчання та відповідності вимогам глобального світу. Проте, ключовою складовою успішного реформування є активна участь громадськості, яка є невід'ємною частиною будь-якої демократичної суспільної системи.

В результаті проведення дослідження відповідно до визначених завдань були сформульовані такі висновки:

1. У ході аналізу сутності та характеристики механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні можна зробити важливі висновки. Механізм взаємодії між громадськістю та системою освіти є складним та багатогранним процесом, який передбачає активну участь громадських структур у прийнятті та реалізації рішень в освітньому секторі. Сутність цього механізму полягає у визначенні ролі громадськості як ключового партнера у формуванні та вдосконаленні освітніх стратегій. Важливо враховувати різноманітність громадських груп, включаючи батьків, вчителів, студентів та інших зацікавлених сторін, для забезпечення представництва різних поглядів у процесі управління освітніми реформами. Характеристика даного механізму виявляє його динаміку та взаємодію з існуючими правовими та нормативними рамками. Розуміння та врахування позицій громадськості сприяє створенню більш ефективних та прийнятних для суспільства освітніх стратегій, що сприяє покращенню якості освіти в Україні.

2. Аналіз генези становлення механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні вказує на важливі історичні події та етапи, які визначили сучасний стан громадської участі у формуванні освітніх політик. Розуміння історичного контексту дозволяє зрозуміти фактори, які вплинули на створення механізмів залучення громадськості у формуванні освітніх стратегій. Цей аналіз не лише розкриває коріння поточної системи, а й надає підґрунтя для обґрунтованих рішень у роботі над поліпшенням громадської участі та співпраці у процесі реформування освіти в Україні.

3. Аналіз міжнародного досвіду у формуванні механізмів залучення громадськості до реформ освіти свідчить про значущий внесок громадянського суспільства у створення ефективних та підтримуваних освітніх стратегій. Різноманіття підходів та практик, застосованих у різних країнах, вказує на те, що існує необхідність унікальних та адаптованих до конкретних умов механізмів, спрямованих на забезпечення широкої участі громадськості в освітніх процесах. Позитивні аспекти міжнародного досвіду включають створення платформ для діалогу між різними стейкхолдерами, розвинення механізмів звітування та взаємодії з громадськістю, а також врахування різних соціокультурних контекстів.

4. Стан механізму залучення громадськості до здійснення реформи освіти в Україні вказує на певні досягнення, але й на проблеми, які потребують уваги та вдосконалення. Позитивною рисою може бути визнано, наприклад, певний рівень громадської активності та участі в освітніх ініціативах. Однак, можливо, існують виклики у плані ефективності цього механізму, недостатньої інформованості громадськості чи нестабільності у співпраці з урядовими структурами. Для подальшого успішного розвитку цього механізму важливо вирішувати ці проблеми та забезпечувати відкритий та конструктивний діалог між громадськістю та владою, спрямований на спільне вдосконалення освітньої системи в Україні.

5. Аналіз проблемних аспектів нормативного забезпечення формування механізму залучення громадськості до реформи освіти в Україні

виявив ряд ключових труднощів та неоднозначностей. Однією з основних проблем є відсутність чітких та консолідованих нормативних актів, які регламентували б участь громадськості у процесах прийняття рішень в освітній сфері. Недостатня прозорість і непередбачуваність правового середовища створюють перешкоди для активної участі громадських організацій та інших зацікавлених сторін у формуванні освітньої політики. Ще однією проблемою є неоднозначність інтерпретації та застосування існуючих нормативів, що призводить до різноманітних тлумачень та непорозумінь між різними учасниками освітнього процесу. Відсутність чітких механізмів взаємодії між урядовими інституціями, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами також ускладнює ефективне впровадження механізмів залучення громадськості. Також, проблемним аспектом є нестача заходів для інформування та освітньої роботи серед громадськості щодо їхніх прав та можливостей у впливі на освітні процеси. Важливою стає завданням розробка та впровадження ефективних інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення освіченості громадськості та сприяння їхній активній участі в формуванні освітніх стратегій. Отже, для подолання проблем нормативного забезпечення необхідно системно переглядати чинне законодавство, розробляти чіткі та деталізовані норми, а також вдосконалювати механізми взаємодії між різними стейкхолдерами в освітньому секторі.

6. Аналіз особливостей формування механізму залучення громадськості в процес реформування освіти в Україні вказує на ряд важливих аспектів, які визначають успішність та ефективність цього процесу. Однією з ключових особливостей є потреба в узгоджених та системних діях для створення умов для активної участі громадськості в освітньому процесі. Зокрема, важливо враховувати різноманіття громадських груп, регіональні відмінності та інші фактори для створення механізмів, що відповідають потребам різних спільнот. Ще однією особливістю є важливість створення прозорих та доступних каналів комунікації між урядовими

органами та громадськістю. Інформованість громадськості щодо прийнятих рішень та можливість висловлювати свої думки важливі для забезпечення діалогу та взаєморозуміння. Також, важливою особливістю є необхідність врахування вимог та інтересів різних соціокультурних груп в умовах воєнного стану, що може відзначатися особливими викликами та обмеженнями. Сприяння включеності всіх верств населення в процес реформування освіти є важливою передумовою для створення стійкої та ефективної системи.

7. Визначаючи передумови для покращення формування механізму залучення громадськості у впровадженні освітніх реформ в Україні та користуючись міжнародним досвідом, можна визнати необхідність адаптації ефективних практик з інших країн. Важливо враховувати кращі підходи та стратегії, які дозволяли залучити громадськість до управління освітніми процесами в інших країнах. Також слід враховувати унікальні особливості національної системи освіти та культурного контексту. Спільне використання зарубіжного досвіду та власного досвіду може допомогти створити ефективний механізм, який забезпечить широку участь громадськості у визначенні та впровадженні освітніх політик. Передумови успішного удосконалення включають адекватну адаптацію іноземних стратегій, створення відкритого та доступного інформаційного простору для громадськості, а також взаємодію з міжнародними партнерами для обміну кращими практиками та інноваціями у сфері освіти.

8. Важливо вдосконалити підходи до залучення громадськості на системному рівні, забезпечуючи інтеграцію механізмів управління освітою та широкий участь різних стейкхолдерів у процесі реформ. Розвиток доступних інформаційних ресурсів є ключовим елементом. Це включає в себе створення зрозумілих та доступних для громадськості інформаційних каналів, що дозволять учасникам бути інформованими про всі аспекти освітніх реформ. Потрібно активно залучати представників громадськості в діалог та партнерство з урядовими структурами, навчальними закладами, та іншими

зацікавленими сторонами для спільного вирішення проблем та прийняття обґрунтованих рішень. Застосування передових практик та інновацій, які були успішно випробувані в інших країнах, може сприяти вдосконаленню механізму залучення громадськості та прискорити процеси реформування в освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

9. Соціальна педагогіка : / Р. В. Чубук – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 348 с

10. Андрущенко В. П. Основи сучасної філософії освіти: Навчальний посібник / В. П. Андрущенко, Д. І. Дзвінчук. – К.-Ів.- Франківськ: Місто НВ, 2009. – 456 с.

11. Валевський О. Методологічні засади аналізу державної політики / О. Валевський // Філософська думка. – 2010. – № 5. – С. 59-81.

12. Коваленко О. Самурайські хроніки. Освіта Японії. Ода Нобунаґа / О. Коваленко. – Київ: Дух і Літера, 2013. – 960 с.

13. Гаєвська Л. О. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX початок XX ст.): автореф. дис. д-ра наук з держ. упр. Київ, 2010. 36 с.

14. Домбровська С. Механізми реалізації державної політики в галузі вищої освіти. Актуальні проблеми державного управління. 2011. Manual on concepts, definitions and classifications.

15. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. від 25 червня 2013 р. Офіційний вісник Президента України. 2013. № 17. С. 31.

16. Єльникова Г. В. Теоретичні підходи до моделювання державно-громадського управління. Директор школи. 2003. № 40–41. С.24–28

17. Зайченко О. І. Державно-громадське управління в системі освіти району. Теорія та методика управління освітою. 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2009_2/09saiesr.pdf.

18. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. С. 5.

19. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: розпорядження від 3 жовтня 2018 р. № 710 /Кабінет Міністрів України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru (дата звернення: 13.09.2019).

20. Комарницький М. С. Державно-громадська система управління освітою. Аспекти самоврядування. 2008. № 3. С. 34–35

21. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: монографія. Київ, НАДУ. 2004. 292 с

22. Л. М. Гриневич, «Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі», автореф. дис. канд. наук; Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2005, 26 с

23. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента Modernisation of Higher Education in Europe: України від 25 червня 2013 року Nº 344/2013. Academic Staff - 2017. Eurydice Report. Офіційний вісник України. 2013. Nº 50. Luxembourg: Publications Office of the European

24. Онаць О.М. Технології формування організаційних механізмів управління громадсько-державного управління загальноосвітнім навчальним закладом /О.М.Онаць // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2014 рік. — 2014.— С. 98-99.

25. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2145-19 (дата звернення: 16.09.2019).

26. Бордовська Н.В., Реан О.О. Педагогіка / Н.В. Бордовська, О.О. Реан – СПб. : Питер, 2006. – 304с.

27. Прокопенко Л. Л. Досвід державно-громадського управління вищою освітою в Польщі. Державне управління та місцеве самоврядування. №12. 2012. С.136–139.

28. Про громадські об’єднання: Закон України від 22.03.2012 №4572-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17

29. Серджіованні Т. Керування освітою і шкільне врядування / Переклад з англійської О. Щур. Львів: Видавництво «Літопис», 2002. 440 с.

30. Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки. Указ Президента України № 45/2012 від 01.02.2012 року. Офіційний вісник України. 2012. № 10.

31. Асадчих О. В. Сучасний стан навчання японської мови для академічних цілей в мовних ВНЗ України / О. В. Асадчих // ScienceRise. Pedagogical Education. - 2017. - № 1. - С. 4-8.

32. Онищук Л. А. Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти/ Людмила Анатоліївна Онищук // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – Вип. (12). – с. 45–53

33. Корпань О. В. Правові проблеми організації місцевого самоврядування в Україні / О. В. Корпань. – К. : Оріяни, 2015. – 220 с

34. Свіжевська С. Акредитація як іміджева стратегія підвищення якості освіти / С. А. Свіжевська // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць. – К. : ВПК «Політехніка», 2014. – № 1 (40). – С. 118-124.

35. Грищук М. В. Роль членів територіальної громади у процесі відродження міст України (на прикладі м. Острога) : навч. посіб / М. В. Грищук. – Острог: Національний ун-т «Острозька академія». 2003, – 123 с

36. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. – 40 с